
ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალურ ბიუროში 2012 წლის 21 ნოემბერს გამართული საჯარო დისკუსია თემაზე:

**“ვარდების რევოლუციის” მემკვიდრეობა:
რეტროსპექტიული ანალიზი და ხედვა მომავალი
განვითარებისთვის**

ძირითადი მომხსენებლები:

დავით ზურაბიშვილი - საქართველოს
რესპუბლიკური პარტია

გიორგი მელაძე - თავისუფლების ინსტიტუტი

მანანა ნაჭყებია - ახალი მემარჯვენეები

ლაშა ჩხარტიშვილი - უფლებადამცველი

მოდერატორი: გოგი გვახარია, რადიო
თავისუფლების ჟურნალისტი

გოგი გვახარია - მოგესალმებით. დისკუსია, რომლის მომხსენებლებიც ომბუდსმენობის კანდიდატები იყვნენ, გაჭედით დარბაზში ჩატარდა. დღეს ასე არ არის. როგორც ჩანს, ნიშანდობლივია, რომ ქართული საზოგადოება არ არის დაინტერესებული “ვარდების რევოლუციის” თემით. ეს ცალკე საკითხია და თუ დრო დაგვრჩება, შეიძლება ამაზეც ვიმსჯელოთ.

დღევანდელ დისკუსიაში გარდა იმ ადამიანებისა, რომლებიც აქტიურად მონაწილეობდნენ “ვარდების რევოლუციაში”, მოწილეობას მიიღებს ქალბატონი მანანა ნაჭყებია, რომელიც გამონაკლისია. დღეს უნდა მოვისმინოთ იმ ადამიანის ხმაც, რომელიც თავიდანვე უარს ამბობდა “ვარდების რევოლუციაში” მონაწილეობაზე. ბატონი ლაშა და ბატონი გიორგი ყოფილი “კმარელები” არიან, ბატონი დავითი კი იმ პარტიის წევრი იყო, რომელიც აქტიურად მონაწილეობდა “ვარდების რევოლუციაში”. ძალიან საინტერესო იქნება ამ ადამიანების მიერ დღეს “ვარდების რევოლუციის” შეფასება.

23 ნოემბერს გადაცემა “წითელი ზონა” “ვარდების რევოლუციას” მიემღვნება. როდესაც ადრე ვთხოვდით ხოლმე საზოგადოებრივ მაუწყებელს მასალას, გვეუბნებოდნენ, რომ არ არსებობდა, თუმცა ბოლო ხანებში რასაც ვთხოვთ, ყველაფერს გვაძლევენ. უნიკალური კადრებია. პირადად მე პირველად ვნახე “ვარდების რევოლუციის” დღეების ამსახველი კადრები, რომლებშიც აქტიურად მონაწილეობენ ის ადამიანები, რომელთაგან ზოგიერთი დღეს კრიტიკულად არის განწყობილი “ვარდების რევოლუციის” მიმართ. როდესაც ვმსჯელობდით, ვინ შეიძლებოდა ყოფილიყო გადაცემის სტუმარი, საბოლოოდ მაინც ქალბატონ ნინო ბურჯანაძეზე შევჩერდით, როგორც “ვარდების რევოლუციის” ლიდერზე. მან ჩემი აზრით ბევრი საინტერესო რამ თქვა ამ გადაცემაში ისეთი, რაც მანამდე არ უთქვამს. დავუბრუნდეთ დღევანდელ დისკუსიას. პირველს ქალბატონ მანანას მოვუსმინოთ. ქალბატონი მანანა ალბათ გვიამბობს, როგორი იყო მაშინ “ახალი მემარჯვენეების” პოზიცია და ის ხომ არ შეცვლილა ბოლო ხანებში.

მანანა ნაჭყებია - დიდი მადლობა მოწვევისთვის და იმისთვისაც, რომ გაგახსენდათ “ახალი მემარჯვენეების” მაშინდელი პოზიცია. მოგახსენებთ ჩვენი პარტიის პოზიციას “ვარდების რევოლუციასთან” მიმართებით. დღევანდელ სიტუაციასთან დაკავშირებითაც მოგახსენებთ ორიოდ სიტყვას.

ცხრა წელი გავიდა, მაგრამ ეს თემა არ კარგავს აქტუალობას. ინტერესი ალბათ შენედა, მაგრამ ასეა თუ ისე, “ვარდების რევოლუცია” მაინც რჩება და ალბათ მომავალშიც დარჩება თემად, რომელიც იქნება განხილვის საგანი. თუმცა ცალსახად შემძლია განვაცხადო, რომ იმ პოლიტიკურმა პარტიებმაც კი, რომლებიც აქტიურად იყვნენ ჩართულები “ვარდების რევოლუციის” პროცესში, პირველებმა თვითონ გააკეთეს განცხადებები, რომ ეს არცთუ ისე ვარდისფერი რევოლუცია იყო. თუ არ ვცდები, ბატონ ლევან ბერძენიშვილს მოხსენებაც ჰქონდა ამის თაობაზე ამერიკის შერთებულ შტატებში. “ვარდების რევოლუციიდან” ძალიან მალე განიხიბლა ბევრი ისეთი ადამიანი, რომელიც უშუალოდ იყო მასში ჩართული.

მოგახსენებთ, რას ემყარებოდა “ახალი მემარჯვენეების” მაშინდელი პოზიცია “ვარდების რევოლუციის” მიმართ. მე არა ვარ “შეთქმულებების თეორიის” მომხრე და ძალიან ნეგატიურად ვუყურებ საზოგადოებაში გავრცელებულ ხმებს. მერწმუნეთ, ძალიან ბევრი რამ არის ჭორი და ვარაუდი, რომელსაც ადამიანები ცდილობენ

სათავისოდ მოაზან ყური. ჩვენს ოფისში დღესაც დგას მაგიდა, რომელსაც ისტორიულს ვუწოდებთ იმის გამო, რომ მასთან მჯდარა უკანასკნელი წლების თითქმის ყველა პოლიტიკოსი. ძალიან ბევრი რამ ახსოვს ამ მაგიდას, ბევრია ადამიანი, რომელიც აფიქსირებდა საკუთარ პოზიციას. მინდა ის პერიოდი გაგახსენოთ. ცხადია ქვეყანას სჭირდებოდა ცვლილებები, იმიტომ რომ აუტანელი სტაგნაცია იყო. ფაქტობრივად არ ჩანდა მომავალი. და სწორედ ამან განაპირობა, რომ “ახალი მემარჯვენეების” წარმომადგენლები არა როგორც “მოქალაქეთა კავშირის” წევრები, არამედ როგორც “მოქალაქეთა კავშირის” სიით გასული ლიდერები ძალიან მალე გაემიჯნენ ამ სიატუაციას. მათ დაინახეს, რომ ახალი სახეები იმისთვის სჭირდებოდათ, რომ უფრო დიდი რაოდენობით მოსულიყვნენ პარლამენტში და არავის სჭირდებოდა მათი აქტიურობა, სიახლე და ცვლილებები. მათ გასაგებად უთხრეს, რომ თავიანთი საქმე ეკეთებინათ და რომ მათ არაფერს დაეკითხებოდნენ. ამიტომ ამ ადამიანებმა, როგორც კი დაინახეს, რომ იყვნენ ერთგვარი ანტურაჟი, პროტესტი გამოხატეს და ოპოზიციაში გადავიდნენ.

“ვარდების რევოლუციის” წინ ასეთი ვითარება შეიქმნა, “მოქალაქეთა კავშირის” ხელში ჰქონდა ჩაგდებული ყველაფერი. მოხდა ის, რაც საბჭოთა პერიოდში ხდებოდა, როდესაც კომპარტია და სახელმწიფო ერთი იყო. ჩვენს შემთხვევაში “მოქალაქეთა კავშირი” და სახელმწიფო გაერთიანდა და შეეზარდა ერთმანეთს კლანურ-პარტიული მმართველობა. ამისთვის საჭირო იყო საარჩევნო გარემოს შეცვლა და ჩვენ ყველანი ერთად ვმონაწილეობდით ამ პროცესში. მაშინ “ხორუმის ბიჭებიც” კი დაარქვეს მათ, ყველანი ხელემაწეულები რომ იდგნენ ერთად. ვერ გეტყვით ის ფორმულა რამდენად სწორი იყო, ან რამდენად ქმნიდა “მოქალაქეთა კავშირის” პოლიტიკური ასპარეზიდან გამშვების შესაძლებლობას, მაგრამ რეალობა ასეთი იყო - 2 ნოემბერს პარლამენტში გავიდა ექვსი პოლიტიკური ძალა - “ნაციონალური მოძრაობა”, “აღორძინება”, “მოქალაქეთა კავშირი”, “ბურჯანაძე - დემოკრატები”, “ლეიბორისტული პარტია” და “ახალი მემარჯვენეები”. თუ არ ვცდები, 22% ჰქონდა “მოქალაქეთა კავშირს”, 18% - “ნაციონალურ მოძრაობას”, დანარჩენ პარტიებს გადალახული ჰქონდათ 7% -იანი ბარიერი.

ჩვენი პოზიცია ასეთი იყო - დავყაბულებულიყავით ამ მოცემულობას, მომხდარიყო პარლამენტის ლეგიტიმაცია, გაგვეგრძელებინა ბრძოლა ლეგიტიმურ ჩარჩოებში და არ ამოვვარდნილიყავით კონსტიტუციური ჩარჩოებიდან. იმიტომ რომ თავიდანვე ნათლად ჩანდა, რომ თუ ამ სიტუაციაში პოლიტიკურ ბრძოლას და დავიწყებდით და არჩევნების შედეგების აუღიარებლობაზე წავიდოდით, აუცილებლად გამოჩნდებოდა რომელიმე პოლიტიკური ძალა, რომელიც ხელში ჩაიგდებდა სადავეებს და ყველაფერი განმეორდებოდა, უბრალოდ, “მოქალაქეთა კავშირის” ნაცვლად სხვა ძალა მოვიდოდა და ქვეყანაში ერთპარტიული მმართველობა გაგრძელდებოდა. ჩვენ ვამბობდით პარლამენტს თავი ლეგიტიმურად ეცნო, მაგრამ მასვე პირველივე სხდომაზევე გამოეცხადებინა, რომ რადგან არჩევნები ტოტალურად გაყალბდა, ახალი არჩევნები დაგვენიშნა. ამის ლეგიტიმური უფლება ჰქონდა მაშინდელ პარლამენტს. თუმცა ჩვენი მეგობრები ამბობდნენ, რომ ეს ისეთი გაყალბება იყო, რომლის შედეგების ცნობაც არ შეიძლებოდა და არ უნდა გავჩერებულიყავით ამაზე. მოხდა ის, რაც მოხდა.

კარგად იცით, როგორ მიმდინარეობდა პროცესები 2-დან 22 ნოემბრის [2003 წლის] ჩათვლით. აქ მოხდა ის, რასაც ყველაზე მეტად ვუფრთხოდით. გამოიკვეთა ერთი პოლიტიკური ლიდერი, რომლის ირგვლივაც დაირაზმა ყველა. გამოიკვეთა ერთი პოლიტიკური ძალა. მართალია ის მაშინაც კოალიციის სახით იყო წარმოდგენილი,

როგორც დღეს და ხშირად გვესმის, რომ კოალიცია მრავალპარტიულობას თავისთავად გულისხმობს, მაგრამ მიინდა გითხრათ, რომ როგორც კი მოხდა “ვარდების რევოლუცია” და წავიდა შევარდნაძე, ის მაჟორიტარი დეპუტატებიც კი, რომლებიც “მოქალაქეთა კავშირის” მიერ იყვნენ გაყვანილები, ერთ დღეში გახდნენ “ნაციონალური მოძრაობის” წევრები და თქვეს, რომ “მოქალაქეთა კავშირთან” წარსულის გარდა აღარაფერი აკავშირებდათ. შედეგად პარლამენტში მივიღეთ “ნაციონალური მოძრაობის” ერთპარტიული მმართველობა, რომელმაც ჩემი აზრით ძალიან ბევრი ცუდი რამ მოუტანა ამ ქვეყანას.

მართალია დაახლოებით ექვს თვეში დაიწყო ამ კოალიციის დაშლა. პირველმა კობა დავითაშვილმა გამოთქვა პროტესტი, მაგრამ როგორც მოსალოდნელი იყო, მიხეილ სააკაშვილი და ის გუნდი, რომელიც სათავეში ედგა “ვარდების რევოლუციას” მყარად ინარჩუნებდა თავის პოზიციებს. ძალიან ბევრი ადამიანი ერთიანდებოდა მის ირგვლივ არა იმიტომ, რომ მასზე მზე და მთვარე ამოსდიოდა, არამედ იმიტომ რომ ყველას გვახსიათებს ადამიანური სისუსტეები და ყველამ მიიჩნია, რომ “მოქალაქეთა კავშირის” წევრობა მათ აღარაფერს მოუტანდა. ამ ძალამ მიუხედავად იმისა, რომ “რესპუბლიკური პარტია”, “კონსერვატიული პარტია”, კობა დავითაშვილი გამოეყო, მაინც შეინარჩუნა ერთპარტიული მმართველობა ცხრა წლის განმავლობაში. ეს აღიქმებოდა ჩვენი მხრიდან ყველაზე სერიოზულ საფრთხედ და ეს საფრთხე გამართლდა.

მიგვაჩნია, რომ იქნება ეს მიხეილ სააკაშვილი და “ნაციონალური მოძრაობა” თუ ნებისმიერი სხვა პოლიტიკური ლიდერი, რომელიც მოვა ნდობის ასეთი დიდი მანდატით, რევოლუციური გზით, აუცილებლად ხელში ჩაიგდებს აბსოლუტურ ძალაუფლებას, და ქვეყანაში რეალობა სამწუხაროდ არ შეიცვლება. ეს ჩვენი ვარაუდი გამართლდა. აღარ ჩამოვთვლი, რა მოიტანა ამან. ამ არჩევნებისთვის მოვძებნეთ ჩვენი პარტიის პროგრამის პრეამბულა, სადაც ძალიან მოკლედ არის ჩამოთვლილი, დავიწყოთ დემოკრატიული პროცესებიდან. ჩემი აზრით ქვეყანაში რეალური დემოკრატია შეჩერდა. დეცენტრალიზაციის ნაცვლად მივიღეთ ცენტრალიზაცია. თითქოს ძვრები იყო ეკონომიკაში, მაგრამ ის დაფუძნებული არ ყოფილა ამ სექტორის რეალურად გაძლიერებაზე, იმიტომ რომ ამ შემთხვევაში ამდენი უმუშევარი არ გვეყოლებოდა. ქვეყანაში დაბრუნდა ეკონომიკის არაკონკურენტული მართვა, ეკონომიკაზე დაბრუნდა სახელმწიფო კონტროლი. აღარაფერს ვამბობ დემოკრატიაზე, მივიღეთ მართული მედია, გარდა ცალკეული გამონაკლისებისა. ხელისუფლებამ ხელში ჩაიგდო მედია-საშუალებები. სწორედ იმიტომ რომ ერთი ადამიანი იღებდა გადაწყვეტილებებს, ქვეყანა კიდევ უფრო დაქუცმაცდა და კიდევ დაკარგა ტერიტორიები. მთელი რიგი ნეგატიური პროცესები ამოიყანა ამ ყველაფერმა. ეს ყველაფერი განპირობებული იყო ერთპარტიული მმართველობით და იმით, რომ ქვეყანაში ყველაფერი ერთი ადამიანის, მიხეილ სააკაშვილის ნება-სურვილზე იყო დამოკიდებული. პარლამენტს ფაქტობრივად აღარ ჰქონდა ფუნქცია, ნებისმიერი საკითხი, რომელიც შემოჰქონდა მთავრობას, თუ მას “ნაციონალური მოძრაობა” მხარს უჭერდა, განწირული იყო იმისთვის, რომ აუცილებლად გასულიყო. ოპოზიცია ასეთ შემთხვევებში ვერანაირ როლს ვერ ასრულებდა.

ეს ყველაფერი ცხრა წელი გაგრძელდა. ბუნებრივია, დაუსრულებლად ვერ გაგრძელდებოდა. ოქტომბრის რევოლუციის, არჩევნების წინ მომწიფდა სიტუაცია ამ ყველაფრის შესაცვლელად. სიტყვა “რევოლუცია” შემთხვევით არ წამომცდენია. არსებობს ასეთი შეფასებები საერთაშორისო მედიაში. ბევრი მიიჩნევს, რომ ის, რაც

პირველ ოქტომბერს [2012 წლის 1 ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნები] მოხდა, “ელექტორალური რევოლუცია” იყო. მოგახსენებთ, რა პოზიცია ჰქონდათ “ახალ მემარჯვენეებს” ამის წინ. ვინაიდან, სამწუხაროდ, ძალიან მწარე გამოცდილება გვაქვს იმისა, რომ ხისტად ვაკეთებთ ხოლმე აქცენტს პიროვნებაზე, არ გვინდოდა ხისტად გამოკვეთილიყო რომელიმე ერთი პოლიტიკური ლიდერის როლი, რაც მაინც მოხდა.

ჩვენს გვსურდა პარლამენტში მიღწეულიყო კოალიციაში კონსესუსი და ამ კოალიციის შემადგენელი პოლიტიკური პარტიები მხოლოდ ერთი ლიდერის ქვეშ გაერთიანებული პოლიტიკური პარტიები კი არ ყოფილიყვნენ, არამედ სხვა პოლიტიკური პარტიებიც, სხვა ლიდერებით და აქ ყოფილიყო კონსესუსი და არა ერთი ადამიანის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები. რაც მთავარია, გვინდოდა მიგველო მრავალპარტიული პარლამენტი. რა თქმა უნდა არ შეიძლება იმის უარყოფა, რომ წინგადადგმული ნაბიჯია, რომ დღეს პარლამენტში არ არის მხოლოდ ერთი პოლიტიკური ძალა, არამედ ორი პოლიტიკური ძალაა, ისევე როგორც უდავოა ისიც, რომ ქვეყანამ წინ გადადგა ნაბიჯი და მოსალოდნელია დემოკრატიული ინსტიტუტების ხელახლა აღდგენა და მშენებლობა, რისი პერსპექტივაც ნათლად გამოიკვეთა, მაგრამ საფრთხეები სამწუხაროდ მაინც დარჩა.

საფრთხე არის ის, რომ მიუხედავად იმისა მმართველი კოალიცია, შეინარჩუნებს თუ არა ერთიანობას, მაინც მოხდეს ის, რაც მოხდა “ვარდების რევოლუციის” დროს. ბირთვი, რომელიც მაინც შეძლებს ძალაუფლების შენარჩუნებას, აღმოჩნდეს ბიძინა ივანიშვილის ხელში და მას ჰქონდეს უმრავლესობა, ვხედავ იმის საფრთხესაც და ამის გამოხატვის უფლებას მაძლევს ზესტაფონში, წალკაში, თეთრიწყაროში მიმდინარე მოვლენები, როდესაც ადგილი აქვს სულსწრაფობას, როდესაც ვიღაცებს სურთ, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზეც “ქართული ოცნება” იყოს წარმოდგენილი. საუბარია იმაზეც, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებმაც უნდა გადმოიწიოს. ვფიქრობ, ვის თუ არა “ახალ მემარჯვენეებს”, რომლებიც რვა წლის განმავლობაში იყვნენ ოპოზიციაში, და ვის თუ არა მე და ჩემს მეგობრებს, რომლებმაც საკუთარ ზურგზე გადავიტანეთ შიმშილობაც, ქუჩაში დგომაც, პირადად მე ასე დღე ვიდექი ქუჩაში. ამ ასე დღიდან ობიექტური მიზეზების გამო მხოლოდ ოთხი დღე არ მივსულვარ, იმიტომ რომ რადგან ითქვა, რომ ხალხს ვიბარებდით მიტინგებზე, მათ იქ ვინმე აუცილებლად უნდა დახვედროდა. მეორე და მესამე დღეს, ზოგიერთმა ლიდერმა როგორც კი დაინახა, რომ ხალხი იმ რაოდენობით აღარ მოდიოდა, აღარც კი გამოჩენილა ამ მიტინგებზე. მიუხედავად იმისა, რომ ზურგში ტყვია არ აგვცდენია და ჩემს ოჯახში მომუშავე ადამიანი აღარ დარჩა, ჩემი დაც და მეუღლეც იმის გამო, რომ მათი ოჯახის წევრი ოპოზიციაში იყო, გამოაბრძანეს სამსახურიდან, მაინც ვფიქრობ, რომ გუშინდელი ოპოზიცია და დღევანდელი ხელისუფლება ერთგული უნდა დარჩეს იმ პრინციპებისა, რაც გვქონდა მაშინ, როდესაც ვებრძოდით “ნაციონალურ მოძრაობას”.

პირველი - მიმაჩნია, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან ძნელი ასატანია უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარედ კოტე კუბლაშვილის ატანა, ერთგული უნდა დავრჩეთ იმისა, რომ უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე არჩეული უნდა იყოს ან დიდი ვადით ან უვადოდ. იხილებოდა ასეთი ვერსიაც, იმიტომ რომ ის არ უნდა იყოს დამოკიდებული ხელისუფლების ცვლილებებზე. ასევე ვფიქრობ, მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივ თვითმმართველობებში „დაბუღებულები“ არიან ადამიანები, რომლებიც თავის დროზე უხეშად სარგებლობდნენ იმით, რომ ქვეყანაში ერთპარტიული მმართველობა იყო და ერთპარტიულად მართავდნენ ქვეყანას, ამ

ადამიანებსაც უნდა ვაცალოთ თვითგამორკვევა და არ უნდა გავრეკოთ საკრებულოებიდან. და სამომავლოდ იმის წინაპირობაც უნდა შევქმნათ, რომ ერთი ძალის, ერთი ადამიანის ქვეშ არ გვქონდეს მოქცეული ყველა ინსტიტუტი.

პარლამენტში უნდა მივალწიოთ პოლიტიკური ძალების რეალურ ბალანსს. ჩემი აზრით ბევრად უფრო წინგადადგმული ნაბიჯი იქნებოდა ქვეყნისათვის, თუ იმ პარლამენტში გარდა “ნაციონალური მოძრაობისა” და “ქართული ოცნებისა” წარმოდგენილი იქნებოდა სხვა პოლიტიკური ძალებიც და გვექნებოდა რეალური ბალანსი. ბევრად უფრო კმაყოფილი ვიქნებოდი იმით, რომ მოვისმენდი არა პოლარიზებულ აზრს, არამედ სხვა პოლიტიკური ძალების აზრსაც, რომელიც გარკვეულწილად იქნებოდა დამაბალანსებელიც და ვიდაცისთვის მიმანიშნებელი, რომ ესენი მხარეები არიან და მათ შორის ვიდაც შეიძლება იყოს სიმართლის მთქმელი.

ასე წარმომედგინა და ვისურვებდი საქართველოში მოვლენების განვითარებას. სამწუხაროდ მოვლენები ასე არ განვითარდა. ძალიან ხშირ შემთხვევაში გამოყენებულ იქნა ის, რასაც მივეჩვიეთ - ცილისწამება, არაობიექტური მიდგომა, დისკრედიტაცია. ზოგმა შეიძლება თქვას, რომ პოლიტიკისთვის ეს დამახასიათებელია, მაგრამ ვისურვებდი, რომ ეს ასე არ იყოს და ადამიანები ბევრად უფრო ობიექტურები იყვნენ. სამწუხაროდ ის, რაც თავიდანვე ითქვა, რომ შუა უნდა გაიკრიფოს და სხვა არავინ უნდა დარჩეს გარდა ამ ორი პოლიტიკური ძალისა, შესრულდა და ჩემი აზრით, შესრულდა ქვეყნისთვის არასასიკეთოდ. ამ საშიშროებას ვხედავ. ასეთივე საშიშროებას ვხედავ მედიასთან დაკავშირებითაც. შეიძლება პარადოქსულ რაღაცას ვამბობ, მაგრამ აბსოლუტურად ვეთანხმები მერაბ მეტრეველს, რომელმაც ერთ-ერთ სატელევიზიო გადაცემაში განავითარა აზრი, რომ “რუსთავი2” უნდა დარჩეს “ნაციონალური მოძრაობის” მმართველობის ქვეშ არსებულ ტელევიზიად. არ მიმაჩნია დღეს ქვეყანაში მისი თავდაპირველი მფლობელის ვინაობის გამორკვევის საჭიროება იყოს. მიმაჩნია, რომ აუცილებლად უნდა იყოს განსხვავებული აზრის მქონე ტელევიზიები, რომ არ დაგვემართოს ის, რაც თავის დროზე დაგვემართა “ნაციონალური მოძრაობის” დროს. ცხადია, იქნება სახელისუფლებო მედიაც, არ ვიცი რომელი ტელევიზიები შეიძლება ჩამოყალიბდნენ ასეთ მედიად. ერთ-ერთი ასეთი ტელევიზიის წარმომადგენელი ერთ-ერთ გადაცემაში ამტკიცებდა, რომ ის ცუდს ვერაფერს ხედავს იმაში, რომ ქვეყნის პრემიერ-მინისტრს ტელევიზია აქვს, ასე იყო იტალიაშიც. ვფიქრობ, რომ ცუდია, რომ იტალიაში ასე იყო და კიდევ დასრულდა იქ პრემიერ-მინისტრის ამბავი კრახით, მაგრამ ამის საპირწონედ, აქეთ მაინც უნდა დარჩეს რომელიმე ტელევიზია, რომელიც განსხვავებულ აზრს გამოხატავს და ადამიანებს უნდა გვქონდეს იმის საშუალება, რომ თავად დავასკვნათ, რა არის სწორი და რეალური. ასე რომ ამ საფრთხეებს ვხედავ.

ძალიან მინდა ქვეყანამ ეს მნიშვნელოვანი ეტაპი გაიაროს იმ შეცდომების დაუშვებლად, რაც იქნა დაშვებული “ვარდების რევოლუციის” შემდეგ. მაგრამ სამწუხაროდ სუბიექტური ფაქტორი აქ ნაკლებად მოქმედებს ხოლმე. დემოკრატიულ ქვეყნებს, იმისთვის, რომ ამ სუბიექტურმა ფაქტორმა არ ითამაშოს როლი და ობიექტური ფაქტორები არსებობდეს, გამოგონებული აქვთ ხელისუფლების სხვადასხვა შტოებს შორის ბალანსი, დაბალანსებული პარლამენტი, თვითმმართველობასა და ხელისუფლებას შორის ბალანსი და ა.შ. ყველაფერი ეს თქვენ ჩემზე კარგად იცით. ბევრი ადამიანი, ვინც დღეს აქ იმყოფება, პოლიტიკით არის დაინტერესებული. კიდევ ერთხელ ვამბობ, მიმაჩნია, რომ ქვეყანას სწორედ ასეთი განვითარება სჭირდება და უნდა შევეგუოთ იმას, რომ ამ გზით ვიაროთ, ისე როგორც იარა ბევრმა დემოკრატიულმა სახელმწიფომ.

გოგი გვახარია - ქალბატონ მანანას მოსმენის შემდეგ ალბათ სწორი იქნება თუ სიტყვას ბატონ დავითს გადავცემ, რომელიც ჩემი აზრით დაიცავს “ვარდების რევოლუციის” იდეალებს.

დავით ზურაბიშვილი - შევეცდები იმ თემატიკით შემოვიფარგლო, რაც ჩვენი დისკუსიით არის განსაზღვრული, ანუ ვისაუბრებ “ვარდების რევოლუციაზე”, მოლოდინებზე, რეალობაზე და შედეგებზე, რომელიც მივიღეთ. ვიდრე უშუალოდ “ვარდების რევოლუციაზე” ვილაპარაკებდეთ, ალბათ უნდა ვისაუბროთ ზოგად ტენდენციებზე, იმაზე, თუ რა სიტუაცია იყო საერთოდ. ვიტყვოდი, რომ ძალიან მძიმე სიტუაცია იყო. პრაქტიკულად, ქართული სახელმწიფოებრიობის ყოფნა-არყოფნის საკითხი იდგა იმ გაგებით, რომ მსოფლიოში თითქმის უკვე ჩამოყალიბებული იყო აზრი საქართველოზე, როგორც არშემდგარ სახელმწიფოზე.

ქალბატონმა მანანამ კი ბრძანა, რომ “მოქალაქეთა კავშირის” შეზრდა მოხდა სახელმწიფოსთან, რასაც მე ვერ დავეთანხმები, იმიტომ რომ ეს ალბათ “ნაციონალურ მოძრაობას” უფრო შეეფერება. ის უფრო შეეზარდა სახელმწიფო სტრუქტურებს, როგორც ერთი ძალა. “მოქალაქეთა კავშირი”, მაშინ ასოცირებული იყო ზურაბ ჟვანიასთან, მიხეილ სააკაშვილთან, ამ ჯგუფთან. ბუნებრივია, შევარდნაძის პარტია იყო, მაგრამ ნაკლებად იყო ასოცირებული ისეთ ადამიანებთან, როგორებიც არიან მირცხულავა [დავით მირცხულავა, საქართველოს ენერგეტიკის ყოფილი მინისტრი], რეზო ამაშუკელი, თუმცა ისინიც იყვნენ “მოქალაქეთა კავშირში”. ეს იყო ძალაუფლების ერთ-ერთი კომპონენტი. მას ჰქონდა თავისი სეგმენტი, ჰყავდა თავისი ხალხი, გამგებლების სახით, პოლიციაშიც ჰყავდა თავისი ხალხი, მაგრამ იყო სხვა ჯგუფებიც, რომლებსაც ასევე ჰყავდა თავისი ხალხი. ცენტრალიზებული ერთი ვერტიკალი ქვეყანაში არ ყოფილა. შევარდნაძე იდგა ამ ვერტიკალის სათავეში, ცდილობდა სხვადასხვა კლანებისთვის, მათ შორის საკუთარი სანათესაო კლანისთვისაც, წილები მიეცა, არავისთვის მიეცა განსაკუთრებულად გაძლიერების საშუალება, მაგრამ ეს პრაქტიკულად ანგრევდა ქვეყანას. ამას უნდა დავუმატოთ ასლან აბაშიძე, რომელიც შეიძლება ითქვას, რომ ცენტრალური მმართველობის გარეთ იმყოფებოდა. ჩოლოქი პრაქტიკულად საზღვარი იყო. ჩოლოქს იქით საქართველოს კანონები არ მოქმედებდა, მოქმედებდა ის კანონები, რასაც ასლან აბაშიძე მოისურვებდა. ასეთ რეალობაში ვიყავით.

ამ რეალობაში 2003 წლის საპარლამენტო არჩევნები, ითვლებოდა, რომ გარდამტეხი უნდა ყოფილიყო. ის იმედები, რაც 1990-იანი წლების შუაში ჯერ კიდევ იყო დასავლეთ ევროპის ქვეყნებიდან, ამერიკის შეერთებული შტატებიდან, საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან, რომ საქართველო დემოკრატიის და დასავლური ტიპის სახელმწიფოებრიობის მშენებლობამდე მიდის, ამ ყველაფრის უკანასკნელი იმედი იყო 2003 წლის საპარლამენტო არჩევნები. დემოკრატიის მთავარ რესურსად, ქართული სახელმწიფოს განვითარების, ევროპული ინტეგრაციისკენ, ნატო -სკენ, ევროპული ტიპის სახელმწიფოებრიობის ჩამოყალიბებისკენ, ამის მთავარ რესურსად აღიქმებოდა “მოქალაქეთა კავშირის” ერთი ნაწილი, რომელშიც შედიოდნენ ზურაბ ჟვანია, მიხეილ სააკაშვილი, არასამთავრობო სექტორი, სამოქალაქო საზოგადოება, მედიის ნაწილი. დემოკრატიის რესურსს შესაძლოა ასევე შეადგენდა ის პოლიტიკური თუ საზოგადოებრივი ძალები, რომლებიც საკმაოდ მკვეთრად უპირისპირდებოდა მიხეილ სააკაშვილს და ზურაბ ჟვანიას, მაგრამ ძირითადად მაინც როგორც ამ

იდეალების ერთგულზე, ამ ჯგუფზე იდებოდა ფსონი. ასეთი კონფიგურაცია იყო მანამდე.

რასაკვირველია ჯობდა ყველაფერი არჩევნების გზით მომხდარიყო. დამავიწყდა მეთქვა, ეს იყო ტოტალურად კორუმპირებული სისტემა. კორუფცია ყველა დონეზე იყო გამჭდარი და ამ მხრივ სრულიად აუტანელი ვითარება იყო შექმნილი. მეორე მხრივ ასევე იყო კრიმინალური კლანების ძალაუფლება. გაგახსენებთ, ენერგოკრიზისის პერიოდში ქუთაისში ტერმინიც კი იყო “ქურდების დენი”. ძალიან მძიმე ვითარება იყო. ყოველივე აქედან გამომდინარე პროტესტი საზოგადოების მხრიდან, რომელიც არჩევნების გაყალბებას მოჰყვა, ძალიან გულწრფელი იყო. ძალიან შორს ვარ “შეთქმულების თეორიებისგან”, იმიტომ რომ შიგნიდან ვუყურებდი და კარგად ვიცი, როგორ ვითარდებოდა ეს პროცესები. მიხეილ სააკაშვილი არ ყოფილა თავიდან ორიენტირებული იმაზე, რომ ხელისუფლება მაინცდამაინც რევოლუციის გზით შეცვლილიყო. მისი მოთხოვნა არჩევნებში მისი გამარჯვების და პირველი ადგილის აღიარება იყო. ამას შევარდნამე და ხელისუფლება ცოცხალი თავით არ დათანხმდა, უფრო მეტიც, ისე მოხდა, რომ მეორე ადგილზე “აღორძინება” გავიდა. აჭარიდან ჩამოსულმა ასლან აბაშიძის მომხრეთა ხმებმა მეორე ადგილზე გადაინაცვლა, რამაც გადაწყვიტა ძალიან ბევრი რამ. ამას მოჰყვა შევარდნაძის აშკარა გადახრა ასლან აბაშიძის მხარეს. ალბათ გახსოვთ აჭარიდან ჩამოყვანილი ათი ათასზე მეტი ადამიანი, რომელიც რუსთაველის გამზირზე მთავრობის სასახლის წინ დააყენეს. პრაქტიკულად სამოქალაქო დაპირისპირებისკენაც კი გადაიდგა ნაბიჯი.

იმ დროში რომ დამაბრუნა, ალბათ ისევ იქ დავდგებოდი, სადაც მაშინ ვიდექი. მიუხედავად იმისა, რაც მაშინ და იმის მერე გადავიტანე, მაინც მაქვს განცდა, რომ მაშინ სხვა არჩევანს ნამდვილად ვერ ვხედავდი. ეს არ იყო არჩევანი ცუდსა და უარესს შორის. ვფიქრობდი, რომ ვაკეთებდი არჩევანს ცუდსა და კარგს შორის. ვფიქრობდი, რომ ის ძალა, რომელიც მოვიდოდა, მიუხედავად იმ მიწუსებისა, რასაც მანამდეც ვხედავდით, მაინც შეძლებდა მთავარს.

საზოგადოების დიდ ფენებში სხვა მოლოდინი იყო. ჩვენ კი ბევრს ვლაპარაკობდით, მაგრამ მოლოდინი, რომ ეს ძალა იქნებოდა დემოკრატიული, ლიბერალური, ამ ღირებულებების ერთგული და ქვეყანას ევროპისკენ წაიყვანდა, უფრო ახალგაზრდულ ლიბერალურ ნაწილში, არასამთავრობო სექტორში, პოლიტიკური პარტიების ნაწილში იყო. მასობრივად ეს მოლოდინი მიხეილ სააკაშვილის მიმართ არ ყოფილა. მახსოვს, “ნაციონალურ მოძრაობას” ჰქონდა ასი სოფლის პროგრამა. იყო ჯგუფი, რომელიც დადიოდა სოფლებში, ამ ჯგუფიდან ერთი-ორი ადამიანი დარჩა ხელისუფლებაში, დანარჩენი ყველა ოპოზიციაში გადავიდა, ამ ჯგუფში იყვნენ კობა დავითაშვილი, დათო ბერძენიშვილი, ზვიად ძიძიგური. ამ ჯგუფმა შემოიარა მთელი საქართველო, სიტყვით გამოდიოდნენ. ყველაზე დიდი აპლოდისმენტები, ოვაციები და ენთუზიაზმი მოყვებოდა განცხადებებს იმის შესახებ, რომ ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ ყველა კორუმპირებულს დაიჭერდნენ. ხალხში ყველაზე მეტად ეს მოთხოვნა იყო, კორუფცია უნდა ამოეძირკვათ, კორუმპირებულები უნდა დაეჭირათ. იმიტომ რომ მაშინ იყო განცდა, რომ არავის იჭერდნენ და ქურდები მართავდნენ ქვეყანას. ეს მოთხოვნა იყო და ამან ძალიან ცუდი როლი ითამაშა მოგვიანებით.

იყო დიდი ნაწილი ზვიად გამსახურდიას მომხრეებისა, რომელსაც შევარდნაძის მიმართ ცალსახად ნეგატიური დამოკიდებულება ჰქონდა. იმის გამო, რომ სამეგრელოს რეგიონში ყველაზე არაპოპულარული იყო შევარდნამე, “ვარდების

რევოლუციის” მხარეს ძალიან აქტიურად დადგნენ, იმიტომ რომ შევარდნაძის მმართველობის დასრულების შანსი დაინახეს. ერთი მოლოდინი ესეც იყო. გარდა ამისა იყო პენსიონერების დიდი ნაწილი, მოგეხსენებათ მაშინ ძალიან დიდ პრობლემას წარმოადგენდა პენსიების დარიგება. ხელფასები და პენსიები თვეობით არ გაიცემოდა. პენსიონერების დიდ ნაწილშიც სოციალური შეღავათების მოლოდინი იყო. ისიც კი მახსოვს, მანქანების კოლონის დროს ერთ კადრში გლეხი იყო გამოსული, რომელიც იმახდა, მიხეილ სტალინს გაუმარჯოსო. ის ასე ხედავდა, რომ უნდა მოსულიყო კაცი, რომელიც წესრიგს დაამყარებდა. სინამდვილეში ის გლეხი უფრო მართალი აღმოჩნდა ჩვენთან შედარებით, რომლებსაც სულ სხვა მოლოდინი გვექონდა. იმის თქმა მინდა, რომ საზოგადოების დიდ ნაწილში მკაცრი ხელის მოლოდინი იყო და იმიტომ, როდესაც “ვარდების რევოლუციის” შემდეგ პირველი დაპატიმრებები დაიწყო, ძალიან ბევრი ამას კარგად შეხვდა. დღეს უკმაყოფილებაა იმის გამო, რომ უფრო მეტს არ იჭერენ, რაც დაუშვებელია. ეს აუცილებლად გადავა შემდეგ პოლიტიკურ ანგარიშსწორებაში. მაშინ ეს ძალიან ორიგინალურად ხდებოდა, იჭერდნენ, შემდეგ ფულს ართმევდნენ და უშვებდნენ. მიხეილ სააკაშვილს გაცხადებულები ჰქონდა, რომ მთავარი ფულის ამოღება იყო.

მაგრამ ერთია მოლოდინი და მეორე, რეალურად რა გაკეთდებოდა. ამ მოლოდინების დაკმაყოფილება მეტნაკლებად შესაძლებელი იყო ისე, რომ კურსი დემოკრატიული სახელმწიფოებრიობის მშენებლობისკენ შენარჩუნებულიყო. მიმაჩნია, რომ შესაძლებელი იყო სამართლიანობის დამყარებაც, სოციალური შეღავათებაც. მით უმეტეს, რომ პირველ ხანებში ერთ-ერთი პოზიტიური შედეგი იყო “ვარდების რევოლუციის”, რომ სერიოზულად გაიზარდა გადასახადების ამოღების მენეჯმენტი და ბიუჯეტი. შევარდნაძის დროს ფაქტობრივად არ შედიოდა ბიუჯეტში თანხა. პირველივე წელს და შემდეგ ყოველ წელს სულ უფრო მეტი თანხა შედიოდა ბიუჯეტში. საკმაოდ სერიოზული წარმატება იქნა ამ მხრივ მიღწეული. პენსიები გაიცა და მისი და ხელფასის გაცემა აღარ გვიანდებოდა. ენერგოკრიზისიც დაიძლია, თუმცა კი ძალიან იოლად, ტარიფის გაძვირებით, რის გაკეთებასაც შევარდნაძე ვერ ბედავდა. დიდი სტრუქტურული გარდაქმნები არ მომხდარა. აშკარად სერიოზული რეფორმა იყო “პატრული”, რომელიც ალბათ საბოლოო ჯამში პოზიტიურ რეფორმად უნდა ჩაითვალოს. გარდა ამისა დადებითი იყო ალბათ ისიც, რომ გამარტივდა პასპორტის აღების პროცედურები. ეს ყველაფერი ძალიან კარგია, რომ გაკეთდა და დღეს ხელისუფლებაში მყოფისთვის ძალიან კარგია, რომ ეს მემკვიდრეობად დარჩა. არც ვაპირებთ ამის დაშლას.

იყო ისეთი რაღაცებიც, რაც ჩემი აზრით საკამათოა. იმიტომ რომ ერთი შეხედვით თითქოს პოზიტიურია, მაგრამ აქვს ნეგატიური მხარეც, იმიტომ რომ გააჩნია რის ხარჯზე იქნა მიღწეული. მაგალითად, კრიმინალის დაბალი დონე. ის, რომ ჩვენთან მანქანას არავინ იპარავს, რა თქმა უნდა ყველას მოსწონს, მაგრამ მეორე მხრივ, იმ ქვეყანაში, სადაც მოსახლეობის 90% ღარიბია, სადაც უზარმაზარია უმუშევრობის რიცხვი და საზოგადოების ძალიან დიდი ნაწილი სიღარიბის ზღვარს მიღმა ცხოვრობს, ცოტა არაბუნებრივია. არაბუნებრივია იმდენად, რამდენადაც პირდაპირ მიუთითებს იმაზე, რომ ქვეყანაში პოლიციური რეჟიმი იქნა. იმიტომ რომ როდესაც მოსახლეობის 90% ღარიბია და ლუკმაპურზე ფიქრობს, არ შეიძლება მანქანას თავისუფლად ტოვებდე ქუჩაში. თუ ამის გაკეთება შეგიძლია, ეს იმას ნიშნავს, რომ მოსახლეობის ძალიან დიდი ნაწილია ციხეში და პოლიციური აპარატის ძალიან დიდი წნეხია. კრიმინალური მდგომარეობა არ გამოსწორებულა ეკონომიკური განვითარების ხარჯზე. ის მოხდა

პოლიციური წნეხის განვითარების ხარჯზე. ეს წნეხი კი მარტო კრიმინალებზე არ ყოფილა, ის ყველაზე იყო, განსაკუთრებით პოლიტიკურად ანგაჟირებულებზე, ვისაც განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულებები ჰქონდა და ეს განსაკუთრებით საგრძნობი იყო რეგიონებში. ეს თანდათანობით მოხდა. იმის თქმა მინდა, რომ პოზიტიური მხარე არ მიღწეულა პოზიტიური ქმედებებით. ბიჯეტის ზრდაც ასევე არ შეიძლება იყოს თვითმიზანი. ლამის თვითმიზნად გადაიქცა, მთავრობას სულ ბევრი ფული ჰქონდა. ერთი და იგივე შენობები ცხრაჯერ გაიყიდა. ბიზნესში ჩამოყალიბდა მონოპოლიური სტრუქტურები. ბიუჯეტის გაზრდა ძალიან კარგია, მაგრამ ხშირად ქმედებები და ამის ადმინისტრირება სწორედ მონოპოლიების ჩამოყალიბებაში, წვრილ და საშუალო ბიზნესზე წნეხის გაზრდასა და ბევრ ნეგატიურ მომენტში გამოიხატა.

ცალსახად ნეგატიური იყო ის, რომ მთავარი ვერ მოხდა. ის, რაზეც საზოგადოების ლიბერალურ-დემოკრატიული რესურსი ამყარებდა იმედებს, რომ ეს იქნებოდა გარდამტეხი პოსტსაბჭოთა გაურკვეველი პერიოდიდან და რეალურად დავადგებოდით ევროპულ, ცივილიზაციისკენ მიმავალ გზას, ვერ მოხდა. იმის შესახებ, რა იყო ამისი მიზეზები, ბევრი შეიძლება ვიკამათოთ. მთავარია, რომ დავრჩით იქ, სადაც ვიყავით. დავრჩით პოსტსაბჭოთა გაურკვეველობაში. მიუხედავად იმისა, რომ რიგი სახელმწიფო სტრუქტურების ჩამოყალიბებაში მიიღწა პროგრესი, ამაში დიდი როლი ითამაშა არა კანონის უზენაესობის და დემოკრატიული ინსტიტუტების განვითარებამ, პირიქით, ასეთი კონტროლი საქართველოში კომუნისტების მერე არ ყოფილა სასამართლოზე, მედიასა და ბიზნესზე. ყოველივე ამან მიაღწია ისეთ წერტილს, რომ არა დასავლეთის ინტერესები საქართველოში და ამერიკის შეერთებული შტატების და დასავლური ინსტიტუტების გავლენა საქართველო ალბათ ტიპიურ ავტორიტარულ რეჟიმად ჩამოყალიბდებოდა. თავისუფლად შეიძლებოდა ასეთი ტიპის სახელმწიფოდ ჩამოვყალიბებულიყავით. ასევე დასავლეთის დიდი გავლენა იყო, რომ არჩევნების გზით შეიცვალა ხელისუფლება და სისხლი არ დაიღვარა.

მთავარი პრობლემა ჩემი აზრით ის იყო, რომ ძალიან დიდმა ძალაუფლებამ მოიყარა თავი ერთი ადამიანის ხელში. ძალიან ბევრი რამე იყო ერთი ადამიანის სუბიექტურ ნებაზე დამოკიდებული. და ამ ერთი ადამიანის სუბიექტურ ნებას ძალიან ბევრი აყვა თავის დროზე. საბოლოო ჯამში მივიღეთ ერთი კაცის ქვეყანა.

ახლანდელ რეალობას რაც შეეხება, რაღაცით წინ ვართ, რაღაც კი თავიდან არის გასაკეთებელი. წინ ვართ იმ გაგებით, რომ გვაქვს გამოცდილება, რას იწვევს ძალაუფლების ასე ერთი პოლიტიკური ძალის ხელში თავმოყრა. სხვათა შორის ძალიან მოხარული, რომ ახალი ხელისუფლების მიმართ სამოქალაქო საზოგადოებაც და მედიაც გაცილებით უფრო კრიტიკული და ჩასაფრებულია, ვიდრე 2003-2004 წელს. მაშინ გაცილებით მეტი ინდულგენცია გაიცემოდა, ახლა კი პატარა რაღაცასაც არ გპატიობენ, რაც კარგია. მეორე მხრივ ისეთ მდგომარეობაში ვართ, რომ კვლავ ბევრი რამეა დამოკიდებული ერთ ადამიანზე, მის პიროვნულ ნებაზე, იმიტომ რომ ისეთი სისტემა შეიქმნა, უზარმაზარ ძალაუფლებას იღებს პოლიტიკური ლიდერი. დღევანდელი ხელისუფლების ამოცანა გაცილებით რთულია. მან ძალაუფლების კონცენტრაცია კი არ უნდა მოახდინოს, საზოგადოების ჯგუფებისთვის ძალაუფლების გადაცემის პრობლემაა. თუ გინდა დემოკრატია აშენდეს, ძალაუფლება უნდა გასცე. გაცემა კი ყოველთვის უფრო ძნელია, ვიდრე აღება. ეს საკმაოდ რთულია ამოცანაა, მაგრამ დგას და გაცნობიერებულიც გვაქვს, რომ ძალაუფლება დასარიგებელია საზოგადოებაში. ეს ძალიან ართულებს დღევანდელ სიტუაციას, თუმცა გვაქვს სერიოზული გამოცდილება და ვიცით, საით მივყავართ ძალაუფლების კონცენტრაციას და ერთ ადამიანზე მიბმას.

“ვარდების რევოლუცია” ალბათ უნდა დარჩეს გაკვეთილად, თუ რა მოსდევს ამას. იმის საჩვენებლად, კარგი განზრახვებით რა ცუდ შედეგამდე შეიძლება მივიდეთ. ეს გამოცდილება პოზიტიურად უნდა გამოვიყენოთ.

გოგი გვახარია - “ვარდების რევოლუციის” წინ ძალიან პოპულარული იყო ლოზუნგი “საქართველო შევარდნადის გარეშე”. ამ თემაზე დისკუსიაც იყო, მაგრამ ის აღარ გაგრძელდა. მართალია, ამბობდნენ, რომ არ გულისხმობდნენ შევარდნაძეს პიროვნულად, და გულისხმობდნენ სისტემას, რომელიც მან შექმნა, ფაქტია რომ იყო ასეთი ლოზუნგი. ქალბატონმა მანანამ თქვა, რომ გვექონდა “ვარდების რევოლუცია” და დღეს გვაქვს “ელექტორალური რევოლუცია”. ჩავინიშნე, იმიტომ რომ ცხრა წლის შემდეგ ისევ მივიღეთ ცვლილებების ერთ პიროვნებაზე მიზმა. ეს პიროვნებების ბრალი ყოველთვის არ არის, საზოგადოებების, მოლოდინების ბრალია. შეიძლება ითქვას, რომ წინა ხელისუფლებასაც შეგვიძლია შენიშვნა მივცეთ იმაში, რომ ეს მითი, რომელიც არსებობდა და იმაში მდგომარეობს, რომ შევარდნაძის წასვლის შემდეგ ყველაფერი კარგად იქნებოდა, არ დაანგრია და ის დღესაც არსებობს ჩვენს ცნობიერებაში.

გიორგის მივცემ სიტყვას, რომელიც “კმარას” აქტივისტი იყო. საინტერესო იქნება, თუკი გაგვახსენებთ, როგორი იდეალები ჰქონდა “კმარას”, როგორ მოქმედებდა. ეს ხელისუფლების შეცვლის თუ საზოგადოებაში მენტალური ცვლილებების აუცილებლობა იყო. ჩვენ გვაქვს ერთი გადაცემის ჩანაწერი, სადაც “კმარელები” ამბობენ, რომ “კმარა” ყოველთვის ოპოზიციაში იქნება, მათ შორის ახალი ხელისუფლების, “ნაციონალური მოძრაობის” მიმართ, იყო თუ არა ეს ასე, ამის შესახებ ალბათ გიორგი და ლაშა გვეტყვიან. თუ არ იყო, ალბათ ამის მიზეზებზეც ისაუბრებენ.

გიორგი მელაძე - “კმარა” იყო ძალიან საინტერესო მოძრაობა უახლეს ისტორიაში, რადგან ის იყო პირველი მასობრივი, საზოგადოებრივი მოძრაობა, რომელმაც შეძლო მნიშვნელოვანი ცვლილებისთვის მიეღწია. მანამდე ვინც იყო ჩართული რაღაც პროცესებში, პირადად მე 1999 წლიდან ვარ ამ პროცესებში ჩართული, “კმარა” იყო მათი გამაერთიანებელი ფაქტორი, რომელიც საჭირო დროს საჭირო ადგილზე აღმოჩნდა. თუმცა დავეთანხმები ბატონ დავითს, ის რაც მოხდა, დაგეგმილი არ ყოფილა და “კმარასთვისაც” ძალიან მოულოდნელი რეალობა აღმოჩნდა. მაგრამ ფსიქოლოგიურად თუ სხვა რესურსების მხრივ მზად აღმოჩნდა, რომ გაეძლო იმ წნეხისთვის, რაციყო სამი თვის განმავლობაში და ცვლილებებში მიეღო მონაწილეობა.

რაც შეეხება მიზნებს, თავისთავად ის ფაქტი, რომ შედეგი “კმარასთვისაც” მოულოდნელი იყო, ბევრ რამეზე მეტყველებს. ბევრი რამ არ ყოფილა ბოლომდე გააზრებული და გათვლილი. ეს იყო მისთვის პირველი ნაბიჯი და მას უნდა მოყოლოდა სხვა ნაბიჯები. მაგრამ საბედნიეროდ ყველაფერი გაცილებით სწრაფად მოხდა, ვიდრე იყო გათვლილი. ამ მოულოდნელობის პირობებში გაგრძელების რესურსი ამოწურული აღმოჩნდა და აღარც აზრი ჰქონდა, იმიტომ რომ სრულიად ახალი რეალობა შეიქმნა. იყო დაბნეულობის პერიოდიც, რასაც დღესაც ვაკვირდებით პოლიტიკურ სივრცეში. ბატონ დავითს ვუსმენდი არჩევნების მეორე თუ მესამე დღეს, როცა გაკვირვებული ამბობდა, რომ ამისთვის ნამდვილად არ იყვნენ მზად.

რა მოხდა 2003 წლის შემდეგ. ჩემი აზრით ბევრი საინტერესო რამ მოხდა, რადგან დღემდე არიან ადამიანები, რომლებიც რადიკალურად ეწინააღმდეგებიან ყველაფერს და ადამიანები, რომლებიც ბოლომდე ყველაფრის ერთგულები არიან. ეს იმაზე მიუთითებს, რომ ცვლილებები მართლაც ძირეული იყო. ეს არ იყო ცვლილებები,

რომლები კოსმეტიკად შეიძლება ჩაითვალოს. ამ ცვლილებების ჩამონათვალი მაქვს. დავრწმუნდით, რომ ჩვენთვის კონსტიტუცია ჯერ ადრეა, იმიტომ რომ კონსტიტუცია ძალიან ხშირად იცვლებოდა. ჩვენ არ ვართ პირველები, ვინც ეს აღმოაჩინა. კონსტიტუცია არის შეთანხმება, რაც ჩვენთან არ არის. ამიტომ კონსტიტუცია კიდევ ბევრჯერ შეიცვლება. შეიცვალა ათასობით კანონი. ისეთი მნიშვნელოვანი კანონებიც, როგორც არის სისხლის სამართლის კოდექსი და ა.შ. ეს არის რევოლუციური ცვლილებები კანონმდებლობაში. შეიცვალა ჩვენი პოზიციონირება საერთაშორისო რუკაზე. საქართველო გახდა ქვეყანა, რომლის მიმართაც გაჩნდა ინტერესი. გაჩნდა ძალიან ბევრი ადამიანი ჩვენი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ, რომელმაც ბევრი რამ იცის საქართველოზე. საქართველომ გამოიარა ომი. ესეც ძალიან მნიშვნელოვანი ეტაპია. საქართველოსთვის გაურკვეველი პოზიციის მქონე ტერიტორიები გახდა ოკუპირებული ტერიტორიები. ეს ოკუპირებული ტერიტორიები ცნო საერთაშორისო საზოგადოებამ. საქართველომ შეიძინა დაჩაგრული ქვეყნის იმიჯი და პოზიცია, საიდანაც შეეძლო დაეწყო თავისი საერთაშორისო კამპანია. ქვეყანამ ძალიან სერიოზული სწრაფვები გამოავლინა ნატო-სკენ [ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია], რასაც მოჰყვა შესაბამისი რეაქციები. საბოლოო ჯამში, ეს პროცესი დღესაც მიმდინარეობს. ვნახეთ, რომ ნატო იყო ერთ-ერთი სერიოზული მოდელბატი უკანასკნელი ერთი თვის განმავლობაში საქართველოში მიმდინარე მოვლენების შესახებ. ჩემი აზრით ესეც ძალიან მნიშვნელოვანია.

სამწუხაროდ ლიბერალური აზრისთვის ბევრი რამ არ შეცვლილა, რადგან ლიბერალები კვლავ უმცირესობაში რჩებიან. თუმცა შეიქმნა ლიბერალური დიქტატურის რეჟიმი, სადაც ბატონ რობერტ სტურუას, რომელსაც მანამდე ეგონა, რომ შეეძლო დაერეკა შინაგან საქმეთა მინისტრთან და ეთხოვა ვინმეს გამოშვება ციხიდან, დღეს გააკრიტიკებენ ჰომოფობიისთვის და მას მოუწევს ბოდიშების მოხდა და აღარ იქნება საჯარო ფიგურა. ეს ძალიან მნიშვნელოვანი ცვლილებაა, როდესაც საჯარო პირებმა, რომლებიც თავიანთ სექტორებში ავტორიტეტის მფლობელები იყვნენ, შეიგრძნობს, რომ ანგარიში უნდა გაუწიონ ლიბერალურ ღირებულებებს. ეს ეხებათ სხვა დეპუტატებსაც, რომლებსაც იგივე პრობლემა შეექმნათ საჯარო დებატებში. მონიშნული მაქვს, “რესპუბლიკელებმა” რაღაც დროს მხარი დაუჭირეს მონარქიის შექმნასაც, რომელიც მე, როგორც მოწოდებით რესპუბლიკელს, არ მომეწონა.

ბევრი საინტერესო მოხდა ეკონომიკის ნაწილშიც. ეს ეხება ბიუჯეტს, რომელიც როგორც იქნა ბიუჯეტს დაემსგავსა. მე მგონი ისიც მნიშვნელოვანი იყო პატარა ქვეყნისთვის, როდესაც საერთაშორისო რეიტინგში ქვეყანა, რომელიც მანამდე არსად რუკაზე არ იყო, ფიქსირდება როგორც რეფორმატორი. თუმცა აღმოჩნდა, რომ ის რაც ხდებოდა ეკონომიკის ნაწილში, არანაირად არ ასარგებლებდა ძალიან დიდ ნაწილს იმ ლატაკი მოსახლეობისა, რომელიც არის ამ ქვეყანაში და ეს დღემდე ჩვენი პრობლემაა. გვაქვს მრავალმილიარდიანი ინფრასტრუქტურული პროექტები, მაგრამ ამ ინფრასტრუქტურის პირობებში მცხოვრები მოსახლეობის ცხოვრების დონე არ შეცვლილა. მისი ცხოვრების დონე თითქმის იგივეა, რაც იყო ათი წლის წინ. არჩევნების პროცესზე ამან ძალიან საინტერესოდ იმოქმედა, რადგან იქ, სადაც ინფრასტრუქტურა მეტად იყო განვითარებული, მმართველმა პარტიამ ყველაზე ნაკლები ხმა აიღო. გვაქვს ძვრები სოციალურ ცხოვრებაშიც. მაგალითად, დავიწყეთ მასობრივად ინგლისურის სწავლა. მე მგონი ეს ძალიან მნიშვნელოვანი ცვლილებაა. წამოვიდა თაობა, რომლისთვისაც ინგლისური გახდა მეორე ენა. როდესაც ორენოვნებაზეა ლაპარაკი, ინგლისური და ევროპული ენები სულ უფრო მეტად მოიაზრება, იმიტომ რომ სულ

უფრო მეტი ადამიანი მიდის ევროპაში განათლების მისაღებად. ადამიანები, რომლებიც ევროპაში რაღაც დროს ატარებენ, შემდეგ ბრუნდებიან თავიანთ საქართველოში და თავიანთ მცირე სივრცეში ამკვიდრებენ ევროპულ ღირებულებებს. ასევე უადვილდება საზოგადოების იმ ნაწილს, რომელმაც უცხოური ენები იცის, სხვა ლიტერატურასთან ურთიერთობა და ლიბერალურ აზრთან სიახლოვეში ყოფნა.

ასევე დავიწყეთ ფრენა და მოგაურობა სხვადასხვა მიმართულებით. საზღვრები გაიხსნა, ჩვეულებრივი ადამიანისთვის მსოფლიო გახდა ცოტა უფრო დიდი, ვიდრე იყო. მე მგონი ასევე მნიშვნელოვანია უსაფრთხოების თემაც. ეს ქვეყანა უსაფრთხო გახდა, რის ხარჯზე, ეს მართლაც კვლევის საგანია, დავეთანხმები ბატონ დავითს. ასევე საინტერესოა, რომ ეკლესია გახდა უფრო მეტად პოლიტიკური პარტია და პოლიტიკური პარტიები გახდნენ ეკლესიები. ბოლო არჩევნებს თუ დავაკვირდებით, ვნახავთ, რომ აქტიური ზონდერჯგუფები, ანაფორებში ჩაცმულები, ისევე აქტიურობდნენ არჩევნებზე, როგორც პოლიტიკური პარტიები წინა არჩევნებზე. რაც შეეხება პოლიტიკურ პარტიებს, ბევრი მათგანის დებატი არაფრით განსხვავდებოდა ბიბლიის ციტირებისგან, რადგან ლაპარაკი იყო აბსოლუტურ ჭეშმარიტებებზე და არ იღებდნენ კრიტიკას საუბრისას.

სამწუხაროდ მივიღეთ ისიც, რომ კონსტრუქციული დებატი შეუძლებელი გახდა. ხელისუფლების პოზიცია, რომ მეორე მხარე არაკვალიფიციურია, და მეორე მხარის პოზიცია, რომ ხელისუფლება ყველაფერში მტყუანია, ამ დებატების სერიოზული დამაზიანებელი ფაქტორი იყო. დებატები ალბათ 2005 წელს დავკარგეთ. არც სამოქალაქო საზოგადოების ჯგუფები გამოირჩეოდნენ ბოლო პერიოდში კონსტრუქციულობით. დათანხმება არც სამოქალაქო საზოგადოებაში ითვლებოდა კარგ ტონად.

რაც შეეხება პერსპექტივებს, ცვლილებების პირობებში მივიღეთ დაბნეულობა. პირადად მე არ ველოდი მოვლენების ამგვარ, ასე წყნარად განვითარებას. გულწრფელად ვამბობ. მართლა ველოდი ყველაფერს, გამომდინარე იმ გამოცდილებიდან, რაც წინა პოლიტიკური ბრძოლების დროს გვქონდა. საბედნიეროდ ყველაფერი ძალიან სწრაფად მოხდა. საშიში პოზიციები იკვეთება ამ საზოგადოების ლიბერალურად განწყობილი ნაწილისთვის, რადგან “სოფელს ჰკითხე” პრინციპი დღეს გაქდერებულია არამარტო არაფორმალური ჯგუფებისგან, როგორც არის სოფელი თუ ადგილობრივი ეკლესია, არამედ იუსტიციის მინისტრისგანაც [თეა წულუკიანი, საქართველოს იუსტიციის მინისტრი] მივიღეთ ასეთი განაცხადი. დარწმუნებული ვარ, ისინი შეეცდებიან ამის შესცვლას, რადგან ძალიან საშიში ტენდენციაა.

არის ერთი მნიშვნელოვანი ტენდენცია. ახლახანს გამოქვეყნებული ერთ-ერთი კვლევის მიხედვით მოქალაქეების ძალიან დიდი ნაწილი, 60% მიიჩნევს, რომ მათი ოჯახების მდგომარეობა მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდება ამ არჩევნების შედეგად. ეს მაჩვენებელი სამჯერ აღემატება 2008 წლის მაჩვენებელს და აჩენს ძალიან სერიოზულ პრესს ახალ უმრავლესობაზე იმისთვის, რომ მდგომარეობა გამოსწორდეს. არის დაკვეთებიც, რაც ამ კვლევით იკვეთება. მოლოდინები ზოგადად, ძალიან მაღალია. ახალი ხელისუფლება ამ პირობებს, ალბათ როგორც სერიოზულ გამოწვევას, ისე უნდა იღებდეს. იმიტომ რომ ბევრი დაპირება აღქმულია როგორც უახლოესი რეალობა, რომელიც ერთ ან ორ წელიწადში უნდა მიიღწეს. თუ უკეთ დავაკვირდებით ეკონომიკურ მაჩვენებლებს, ეკონომიკური ზრდის ტემპს, ვნახავთ, რომ ეს ასე სწრაფად არ მოხდება. ამიტომ ყველანი უნდა შევემზადოთ ფლუსტრაციისთვის, რომელიც

მოხდება საზოგადოებრივ სივრცეში და ის ალბათ ლიბერალურ აზრსაც მიაყენებს დარტყმას და შესაძლოა პოლიტიკურ სტაბილურობასაც.

გოგი გვახარია - გმადლობთ. მოგვიანებით ალბათ დაისმება კითხვები თქვენს მიმართ. ახლა ლაშა ჩხარტიშვილს მოვუსმინოთ.

ლაშა ჩხარტიშვილი - მოგესალმებით. შევეცდები მოკლედ ჩამოვაყალიბო საკუთარი აზრი. ძალიან ბევრია სასაუბრო შევარდნაძის მმართველობაზეც, სააკაშვილის მმართველობაზეც, რომლებსაც ძალიან ბევრი აქვს საერთო. ეს არც არის გასაკვირი იმიტომ, რომ როგორც “ნაციონალური მოძრაობა”, ისე ბევრი სხვა პარტია, მათ შორის ქლბატონ მანანას პარტიაც „მოქცავშირიდან“ იყო წამოსული, მისგან გამოყოფილი ჯგუფებისგან იყო შექმნილი, შესაბამისად საერთოც უნდა ჰქონოდათ. მაგრამ სამწუხაროდ “ნაციონალურმა მოძრაობამ” მოახერხა და წინამორბედ “მშობელ” პარტიას გადააჭარბა ძალიან ბევრი მიმართულებით ჩადენილი დანაშაულის თვალსაზრისით.

მიმაჩნია, რომ “მოქალაქეთა კავშირიც” და შევარდნაძის მმართველობაც დანაშაულებრივი ხასიათის იყო, და ერთ-ერთი ნაკლი “ნაციონალური მოძრაობის” მოქმედებებში ის იყო, რომ ძალიან ბევრი დამნაშავე დაუსჯელად იქნა დატოვებული. იმიტომ რომ მათ ფული გამოსძალეს და ეს ფული ბიუჯეტში კი არ შეიტანეს, საკუთარ ჯიბეებში ჩაიწყეს. დაუსჯელად გაუშვეს კახა თარგამაძე, რომელსაც ძალიან ხშირად ახსენებდა მიხეილ სააკაშვილი. მასზე საქმეც კი არ აღძრულა. ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ ეს არ მომხდარა უანგაროდ. გამოძიებას საჭიროებს, ეს პოლიტიკური თუ ფინანსური სარგებლისათვის მოხდა. ისევე როგორც ჩემი მოგვარის, ვანო ჩხარტიშვილის შემთხვევაში. ის არ დასჯილა კანონის ფარგლებში. არაოფიციალურად, ამბობენ, რომ მას ფული გამოსძალეს, არაოფიციალურად მას წაართვეს ტელევიზია, და სამართლიანობის აღდგენა ამ ნაწილში საჭიროა, მაგრამ სამართლიანობის აღდგენა პირველ რიგში საჭიროა იმ მოქალაქეთა მრავალმილიონიანი არმიის წინაშე, რომელსაც ამ ადამიანმა ედუარდ შევარდნაძესთან ერთად ანაბრები მოპარა. პირადად მე მზად ვარ ჩემი 400 მანეთი ვაპატიო ამ ადამიანს, მაგრამ სხვების მოპარულ ფულს ნამდვილად არ ვაპატიებ. იმიტომ რომ ვფიქრობ, რომ სამართლიანობის აღდგენისთვის საჭიროა ბრძოლა. ეს იოლი არ იქნება, იმიტომ რომ კოლოსალურ თანხებზეა საუბარი, მაგრამ ნაწილობრივ, ამა თუ იმ მეთოდით, სამართლიანობის აღდგენა ამ მიმართულებითაც იქნება საჭირო.

ბატონმა დათომ თქვა, რომ საზოგადოებამ უნდა მოითხოვოს და ვეთანხმები, საზოგადოებამ მართლაც უნდა მოითხოვოს ის რაც ეკუთვნის და მათ შორის მენაბრეთა საზოგადოებამაც უნდა მოითხოვოს კუთვნილი თანხა. გამოძიების საგანი უნდა გახდეს არამარტო “ნაციონალური მოძრაობის” მოქმედი თუ ყოფილი მოხელეებისა და უმაღლესი თანამდებობის პირების საქმიანობა და მათაც უნდა აგონ პასუხი როგორც სამართლებრივად ისე ფინანსურადაც. ასევე უნდა აგონ პასუხი წინა ხელისუფლების წარმომადგენლებმაც, იქნება შევარდნაძე, ვანო ჩხარტიშვილი თუ კახა თარგამაძე.

დავუბრუნდეთ “ვარდების რევოლუციის” პერიოდს. მოკლედ მოგახსენებთ, რა ხდებოდა მაშინ და რატომ იყო შესაცვლელი ის ხელისუფლება და რატომ ვიყავი მე “ვარდების რევოლუციის” მონაწილე. იყო ტოტალური კორუფცია, დემოკრატიულობის საკმაოდ დაბალი ხარისხი, თუმცა შემდგომ სააკაშვილის მმართველობის პერიოდში ის კიდევ უფრო გაუარესდა. იყო ტერიტორიების დაკარგვის საკითხი და კიდევ ბევრი სხვა

საკითხი, რომელიც იყო სახეზე შევარდნადის მმართველობის შედეგად. თუმცა “ნაციონალურმა მოძრაობამ” გარდა ცალკეული წვრილმანი შედეგისა, იმის ნაცვლად, რომ მისი ქმედებები სიტუაციის გაუმჯობესებისაკენ ყოფილიყო მიმართული, დაპირებების საწინააღმდეგო ღონისძიებები განახორციელა.

ნაცვლად იმისა, რომ შეეცვალა პოზიტიური მიმართულებით თუნდაც დემოკრატიულობის ხარისხი, ან სასამართლოს დამოუკიდებლობის კუთხით, რასაც კატასტროფული სახე ჰქონდა. არათუ მოქკავშირს, “ენკავედეს” დროინდელ საბჭოთა კავშირსაც კი გადააჭარბა თუნდაც იმ სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, რომლის მიხედვითაც 99,9 % იყო პროკურატურის მიერ დაყენებული მოთხოვნების დაკმაყოფილების მაჩვენებელი სასამართლოს მიერ და შესაბამისად ამ მხრივ შეიძლება ითქვას, რომ “ენკავედეს” დროს უკეთესი სიტუაცია იყო. გასაგებია, რომ მაშინ სასჯელი ბევრად უფრო მძიმე იყო, იმიტომ რომ გასაქანი და ძალა მეტი ჰქონდა იმ ტოტალიტარულ რეჟიმს, ვიდრე ამას, მაგრამ იმ რეჟიმის პირობებშიც გამამართლებელი განაჩენის მაჩვენებელი 10%-ს შეადგენდა. ეს მეტყველებს იმაზე, რომ სასამართლო უბრალოდ არ არსებობდა საქართველოში.

ვერ დავეთანხმები ქალბატონ მანანას, რომ მოსამართლეები უვადოდ უნდა ინიშნებოდნენ. უნდა იყოს გრძელვადიანი და არჩევის სწორი პრინციპები. ამ სტრუქტურაში ჩართული უნდა იყოს მრავალი მხარე, მაგრამ მხარედ განხილვა დანაშაულებრივი დაჯგუფებისა, როგორცაც საბოლოო ჯამში ჩამოყალიბდა “ნაციონალური მოძრაობა”, ძალიან გამიჭირდება. ვერც იმ განცხადებას დავეთანხმები, რომ “რუსთავი2” არ უნდა დაუბრუნდეს პირველ მფლობელს. სწორედ მათ უნდა დაუბრუნდეს და არა ქიბარ ხალვაშს ან ვინმე სხვას. ხოლო დაუსჯელი დავტოვოთ ქონების წართმევა, იმიტომ რომ პოლიტიკური ბალანსი ამ გზით შევინარჩუნოთ, არა მგონია სწორი იყოს. რა თქმა უნდა კანონი ნებისმიერ შემთხვევაში უნდა აღსრულდეს. კანონის უზენაესობა არის მთავარი პრინციპი, რასაც უნდა ემყარებოდეს ქვეყანა.

რაც შეეხება პარტიათა შორის ბალანსის პრობლემას, რაც მაშინაც შეიქმნა და ახლაც, ამ მხრივ ოდნავ განსხვავებული მოსაზრება მაქვს. რა თქმა უნდა მრავალპარტიულობა მნიშვნელოვანია, მაგრამ ის ხელოვნურად არ მიიღწევა. არსებობს მექანიზმები მრავალპარტიულობის მისაღწევად, რომელიც აპრობირებულია დასავლეთში და ამ მექანიზმების გამოყენება, მათ შორის სხვადასხვა ვადებში არჩევნების ჩატარება სწორია, მაგრამ ამის გამო თუ რომელიმე გამგებელი და თუნდაც თბილისის მერი, რომლის წინააღმდეგაც პირადად მე 6 საჩივარი მაქვს შეტანილი, დავტოვოთ დაუსჯელი, არასწორია. იმიტომ რომ შემოიძლია გიამბოთ რას აკეთებდა გიგი უგულავა და როგორ ისვენებდა ჩვენგან განსხვავებით ის და როგორ განავითარა მოგზაურობის კულტურა საქართველოში, თუნდაც ლას-ვეგასში, თბილისის სტრიპტიზ-ბარებში თავის თანამშრომლებთან ერთად და როგორ აფინანსებდა საკუთარ სიამოვნებასა და მოგზაურობის მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას იმ ადამიანების ხარჯზე, რომელსაც არც ფუფუნება და სურვილი არ ჰქონია, ეს სხვის ხარჯზე ეკეთებინა, საკუთარი ხარჯით ამის კეთების საშუალება ნამდვილად არ გვქონია და ეს ის სიღარიბის პრობლემაა, რომლის შემცირების შესახებ არაერთი დაპირება იქნა გაცემული მიხეილ სააკაშვილის მიერ. მაგრამ სიტუაცია ამ მხრივაც კიდევ უფრო გაუარესდა, ვიდრე შევარდნადის მმართველობის პირობებში.

“ვარდების რევოლუციის” შედეგად მოსული ხელისუფლება ხასიათდებოდა იმიტირებული პროცესების დადგმის დიდი უნარით. მან არამარტო იმიტირებული “ქრონიკა” დადგა, რაც დიდი დანაშაული იყო, და რასაც ოთხი ადამიანის სიცოცხლე

შეეწირა, ერთ-ერთმა ოჯახმა შეიტანა კიდეც საჩივარი და იმედი მაქვს ამ საზარელი დანაშაულის ავტორები დაისჯებიან. ერთ-ერთი ოჯახი სოფელ არაგვისპირიდან არის. ჩვენ მას შევხვდით. მან დაძლია შიში იმ ტოტალური ტერორის პირობებშიც კი და საჩივარი მაშინ შეიტანა და არა ახლა, რაც მნიშვნელოვანია თუნდა მორალური თვალსაზრისით ჩვენი და იმ ადამიანის მხრიდანაც. ეს მმართველობა იმიტირების მაღალი მაჩვენებლით და ფორმებით გამოიხატებოდა. იგივე შეიძლება ითქვას სტატისტიკური მონაცემების თაობაზე. ყველაზე ხშირად საუბრობენ ბიზნესის გახსნის სტატისტიკაზე. გახსნა კი არ ნიშნავს მის წარმატებას, მით უმეტეს როცა დახრჩობილ იქნა მცირე და საშუალო ბიზნესი. იქამდეც კი მივიდნენ, რომ დაწყებული მცირე გამანაწილებელი კომპანიებიდან, დასრულებული გარემოვაჭრეებით, ყველას წაართვეს დამოუკიდებლად არსებობის, საკუთარი შრომით შემოსავლის მიღების საშუალება. გარევაჭრობის მონოპოლიზაცია საქართველოს გარდა არც ვიცი, სადმე მომხდარიყოს. არადა ასეთ მოვლენებს ჰქონდა ადგილი. 2010 წელს გარემოვაჭრეების მასობრივი დევნის მიზეზი მათ მიერ დაკავებული ბიზნესსექტორის ხელისუფლების მაღალჩინოსნების მიერ საკუთარი ბიზნესით ჩანაცვლება იყო. საუბარია “ნუგეშის” ქსელზე, რომელიც ნიკა რურუას [საქართველოს კულტურის და ძეგლთა დაცვის ყოფილი მინისტრი] ძმას, გიორგი რურუას და არჩილ გეგენავას [საქართველოს 2008-2012 წლების მოწვევის პარლამენტის წევრი] ეკუთვნოდათ. ამას უკავშირდება საკვირაო იმიტირებული ბაზრობების თემა. ბაზრობა იმას ნიშნავს, რომ ცალკეულმა პირებმა საკუთარი ან შესყიდული პროდუქცია გაასაღონ. ამის ნაცვლად თბილისის ქუჩებში ვხედავდით “ცირკის შაპიტოებს”, სადაც ხელისუფლების წარმომადგენელი კომპანიების მიერ დაქირავებული პირები ვაჭრობდნენ და არა დამოუკიდებელი სუბიექტები.

იმიტირების შესახებ ბევრი შეგვიძლია ვისაუბროთ. “იმიტირებული კეთილდღეობის ქრონიკა” შეგვიძლია დავარქვათ იმას, რაც ხდებოდა საქართველოს ქალაქების ქუჩებში, როდესაც შენდებოდა საექვო კულტურული ღირებულების შენობა-ნაგებობები სწორედ იმიტომ, რომ ყოფილიყო კეთილდღეობის იმიტაცია და მტრისთვის თვალი დაებრმავებინა. ამის სიმბოლოა შუშის ხიდი, რომელსაც არა აქვს ფუნქციური დატვირთვა, ძველი ქალაქის იერსახეს ამახინჯებს. თუ ვინმეს ჩემს ობიექტურობაში ეჭვი ეპარება, “იუნესკოს” [გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია] შეუძლია კითხოს, იყო თუ არა ქალაქის იმ ნაწილში, რომელიც “იუნესკოს” კულტურული მემკვიდრეობის სიაში შეტანის კანდიდატი იყო, ადგილი ასეთი მასშტაბის და ასეთი ტიპის ნაგებობისთვის. სხვა ადგილზე ეს ნაგებობა შესაძლოა ვინმესთვის მეტნაკლებად მისაღები ყოფილიყო, მაგრამ არა ძველ თბილისში. ეს ეხება იმ “საკანალიზაციო მილებსაც”, რომელთა მშენებლობაც ახლა მიმდინარეობს რიყეზე. ეს ნაგებობები უსამართლობის მაღალი მაჩვენებლის დასტური იყო, რომელშიც ასობით მილიონი იხარჯებოდა. ჩვენი ინფორმაციით 110 მილიონია ამ ხიდზე დახარჯული.

ამდენივე დაიხარჯა იუსტიციის სახლის მშენებლობაზე, რომელიც აშენდა უნიკალური პარკის და 11 საბავშვო კორტის ადგილზე, იმიტომ რომ მაინცდამაინც მანდ სურდა მიხეილ სააკაშვილს ამ შენობის ჩადგმა. მაშინ როცა თანხები არ მოიძებნებოდა დევნილებისათვის და სოციალურად დაუცველი ადამიანებისათვის. არცერთი ბინა არ აშენებულა თბილისში სოციალურად დაუცველი პირებისთვის. ერთადერთი, შვეიცარიის განვითარების სააგენტოს ხარჯებით დაფინანსდა სოციალური სახლების მშენებლობა ვარკეთილში, თბილისის ბიუჯეტიდან ამ საქმეს კაპიკიც კი არ მოხმარებია.

მცირედი თანხა, 70 ათასი ლარი იყო ჩადებული ამ პროექტის თანადაფინანსებაში, მაგრამ ისიც ადმინისტრაციული ხარჯებისთვის. რომელ სამართლიანობაზეა ლაპარაკი, როდესაც ბიუჯეტის 1/7 იყო გაწერილი სხვა ხარჯებში, რომელიც არ ყოფილა გაშიფრული.

გასაგებია, რომ “ვარდების რევოლუციის” ბელადებმა, ყოველ შემთხვევაში მიხეილ სააკაშვილმა უღალატა ყველა იმ დაპირებას, რომელიც იყო გადმოცემული განცხადებების დონეზე, დაწყებული “კმარას 10 ნაბიჯიდან”, რომელიც დაპირებების დოკუმენტი იყო და პირობითაც წინასაარჩევნო დოკუმენტიც შეგვიძლია დავარქვათ, თბილისელებთან ხელშეკრულებით საპარლამენტო თუ საპრეზიდენტო არჩევნების წინ დადებული პირობებით დამთავრებული. ეს ეხება “სიღარიბის დაძლევის” პროგრამასაც, სოხუმსა თუ ცხინვალში დაბრუნების პირობასაც. არათუ სოხუმსა და ცხინვალში დაბრუნება, ადამიანები, ვისაც ამას პირდებოდნენ, თავიანთი დროებითი საცხოვრებელიდანაც იძულებით იყვნენ გამოსახლებულები. სწორედ დღეს შევიტანე საჩივარი კობა სუბელიანისა და ვანო მერაბიშვილის წინააღმდეგ, იმ პარადოქსული პროცესის თაობაზე, რომლის საშუალებითაც დაატოვებინეს მათ საკუთარი სახლი რამდენიმე ათას დევნილს თბილისში დილის 6 საათზე. ეს ყველაფერი 37 წლის განწყობას და სურათებს მაგონებდა, რასაც წიგნებიდან და ფილმებიდან ვიცნობდი. ასეულობით პოლიციელი წიხლებითა და ხელკეტებით აიძულებდა ადამიანებს დაეტოვებინათ თავიანთი საცხოვრებელი და წასულიყვნენ სოფელში მიწის გარეშე, სადაც ისინი ვერ იარსებებდნენ. ასე “აუსრულა” დევნილებს დაპირება ამ ხელისუფლებამ.

შესაძლებელია იყოს გარკვეული მსგავსება იმ ხელისუფლებისა და ამ ხელისუფლების ცვლილებას შორის, მაგრამ განსვავებაც ბევრია და იმედია, ეს განსხვავებები განსხვავებულ შედეგს მოგვცემს. მსგავსება ის არის, რომ ახლაც ერთი პოლიტიკური ძალა მნიშვნელოვანი უმრავლესობით არის წარმოდგენილი, მაგრამ მისი კოალიციურობის ხარისხი მაინც გაცილებით უფრო მაღალია იმ კოალიციასთან შედარებით, სადაც სხვა ძალების წარმომადგენელი ორ-ორი და სამ-სამი ადამიანი შეიყვანეს არჩევნების შედეგად პარლამენტში. დღეს შედარებით მეტია ბალანსი კოალიციის შიგნითაც და იმედია ეს ბალანსიც იმუშავებს, თუმცა საზოგადოების ხელშია დიდწილად მოვლენების განვითარება.

რაც შეეხება დაპატიმრებებს, მათ შორის სხვაობა აშკარაა. ჯერჯერობით ყველაფერი პროცედურების ზედმიწევნით დაცვით ხორციელდება. საუბარია სამართლებრივ პროცედურებზე. ადრე შოუები იდგმებოდა, ვერტმფრენების თანხმებითაც კი დაუკავებიათ ადამიანები. მტკიცებულებების არარსებობაზე კი თუნდაც ის მეტყველებდა, რაც დღევანდელი მთავარი პროკურორისაგან შევიტყვე. მაინც გავოცდი მიუხედავად იმისა, რომ მოულოდნელი იმ ხელისუფლებისაგან არაფერი ყოფილა. 43 გამომძიებელი იყო მაშინ გენერალურ პროკურატურაში საქართველოს მასშტაბით, როდესაც იქ არჩილ კბილაშვილი დაინიშნა. ეს არის იმის დასტური, რომ წინა ხელისუფლება იჭერდა, მაგრამ იჭერდა გამომძიებლის გარეშე. მათთვის არანაირი მნიშვნელობა არ ჰქონია მტკიცებულებების ქონა-არქონის ფაქტს. მთავარი ის კი არ არის, დავიჭერთ თუ არა, დიახაც ყველა დამნაშავე უნდა იყოს დაჭერილი, მაგრამ სათანადო მტკიცებულებების, გამომძიებლის და სამართლიანი სასამართლოს არსებობის პირობებში და არა ისე ხელალებით, როგორც ამას “ნაციონალური მოძრაობა” აკეთებდა. ასევე უნდა იყოს გამოყენებული სათანადო პროცედურებით ფინანსური პასუხისმგებლობა და საქართველოს მოქალაქეებისათვის წართმეული და კორუფციის

შედეგად მოპარული უზარმაზარი ქონება უნდა ჩამოერთვათ სასამართლოს მეშვეობით. მე ვფიქრობ, რომ ეს ქონება ერთი ხელისუფლების ჯიბიდან მეორის ჯიბეში არ გადავა, ის სახელმწიფო ბიუჯეტში უნდა გადავიდეს და ხალხს მოხმარდეს და არ უნდა დარჩეს ხალხს, ვისი დანაშაულებრივი ქმედების გამო თუნდა სტრასბურგის სასამართლოდან გამომდინარე უზარმაზარი ვალები დაედება ჩვენს ქვეყანას.

არ შემიძლია არ ვახსენო კახა ბენდუქიძე [საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ყოფილი მინისტრი, ყოფილი სახელმწიფო მინისტრი რეფორმების კოორდინაციის საკითხებში], რომელიც იყო ერთ-ერთი მთავარი იმიტატორი, ერთ-ერთი მთავარი მოდელატი წინა ხელისუფლებისა, რომელიც გარდა იმისა, რომ უზრდელობით გამოირჩეოდა, ასევე გამოირჩეოდა ხელაღებითი მიდგომით ყველა იმ ღირებულებასთან მიმართებით, რომელსაც შეიძლება სახელმწიფოებრივი ღირებულებები და ინტერესები დავარქვათ. მისი მიდგომა სტრატეგიული ობიექტებისადმი, სურსათის უვნებლობის საკითხისადმი და შესაბამისად ადამიანის სიცოცხლისადმი, ეკოლოგიისა და გარემოს დაცვისადმი, ადამიანის უფლებებისადმი, ჯანდაცვისადმი უმძიმესი შედეგების მომტანი იყო. ძალიან ბევრი ადამიანის სიცოცხლე შეიწირეს არამართო ქუჩაში დახვრეტილი ადამიანების სახით, ბაჩო ახალაიას [შინაგან საქმეთა ყოფილი მინისტრი] და ვანო მერაბიშვილის [შინაგან საქმეთა ყოფილი მინისტრი] მოქმედებების შედეგად, რაც პირდაპირ მიხეილ სააკაშვილის მიერ იყო მართული და წაქეზებული. გაგახსენებთ, როგორ განაცხადა პარლამენტში, რომ პოლიციელებს ისე უნდა ესროლათ, რომ ხელი არ აკანკალებოდათ, რითიც პრაქტიკულად სახელისუფლებო ლინჩის წესი დააკანონა, არამედ იგივე ეკონომიკური მკვლელის მიერ იქნა ძალიან ბევრი ადამიანის სიცოცხლე შეწირული. მისი სიტყვები იყო, რაც სააკაშვილმაც მსგავსი სახით განაცხადა, რომ თუ ვინმე მოიწამლებოდა სურსათის კონტროლის არარსებობის გამო, მას შეეძლო ეჩივლა. ამაზე მეტი ცინიზმი ერთადერთი ქეთა გაბიანისგან [კოალიცია „ევროპული საქართველოსთვის“ წევრი] შეგვეძლო მოგვესმინა ბოლო პერიოდში, როდესაც თქვა, რომ თურმე დევნილებს არ უჭირდათ, და თუ უჭირდა ნანა ფიფიას [2010 წლის 27 ოქტომბერს პროტესტის ნიშნად საჯაროდ დაიწვა თავი საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს წინ], რომელიც იყო მაშინ ნახსენები საპასუხოდ, მას ვერც ბენზინის ფული უნდა ეშოვნა. დარწმუნებული ვარ, ის, ვინც ნანა ფიფია თვითმკვლელობამდე მიიყვანა, ასევე მალე აღმოჩნდება ციხეში. ეს იყო კობა სუბელიანის [საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა ყოფილი მინისტრი] ერთ-ერთი მაღალჩინოსანი. კობა სუბელიანის მოქმედებების შედეგად კიდევ ბევრი ადამიანია დაღუპული. კახა ბენდუქიძეს კი, არ უნდა შერჩეს არც თავისუფლება, იმიტომ რომ კორუფციის კუთხით ბევრი დანაშაული აქვს განხორციელებული, არც ის ქონება, თუნდაც აგრარული უნივერსიტეტი, რომელიც დაახლოებით 300 მილიონი ღირს, მას კი 16 მილიონაც აჩუქეს. არც რურუებს უნდა შერჩეთ იპოდრომი, 63 ჰექტარი მიწა, რაც მხოლოდ მიწა არ არის. ეს არის უმნიშვნელოვანესი ეკოლოგიური და სანიტარული ფუნქციების მატარებელი ობიექტი, რომელიც მათ 11 მილიონად აჩუქეს. 63 ჰექტარი მიწის ფასი საბურთალოზე ასევე დაახლოებით 300 მილიონს შეადგენს. ვინც არ იცის, აგრარულ უნივერსიტეტზე შემიძლია დავძინო, რომ მისი ქონება ასევე შედგება 1200 ჰექტარი მიწისაგან. 800 ჰექტარი არის ყოფილი სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის მხარეს, ხოლო 400 ჰექტარი - ყოფილი ზოოვეტის მხარეს. ამის გარდა არის 14 კვლევითი დაწესებულება თავისი

შენობა-ნაგებობებით, რომელსაც ახლა ანადგურებენ და იმედია ამ პროცესს ახლა რამენაირად შევაჩერებთ. ანადგურებენ ფიზიკურად და მათი დიდი ნაწილი დღეს უკვე აღარ არსებობს. შესაძლებელია, ყველა მათგანში არ ყოფილიყო კვლევის მაღალი ხარისხი, მაგრამ რაც არ არის ხარისხიანი და განვითარებას საჭიროებს, ის კი არ უნდა დაანგრეთ, უნდა განავითარო.

ბოლოს ერთი მაგალითი მინდა მოვიყვანო. ეს ის შემთხვევაა, რომელიც ვერაფრით დავიჯერე მიუხედავად ჩემი დასაბუთებულად ნეგატიური განწყობისა. ვერ დავიჯერე, რომ ეს შეეძლო ქალაქში დაეწერა თუნდაც მიხეილ სააკაშვილის რეჟიმს. ეს იყო ამა წლის 20 მარტით დათარიღებული კანონპროექტი გარემოს დაცვის შესახებ კანონში ვლილებების შეტანის შესახებ. ვერ დავიჯერებდი, რომ შესაძლებელი იყო, ოდესმე საკანონმდებლო აქტში დაეწერათ, რომ ადამიანს აქვს უფლება იყიდოს მკვლელობის უფლება. კანონში, რომელიც დღეს მოქმედია, მაგრამ ვიმედოვნებ, რომ გაუქმდება, წერია, რომ კერძო პირსა და ენერჯეტიკის სამინისტროს შორის შეიძლება გაფორმდეს შეთანხმება, რომლის ფარგლებში და მოქმედების პერიოდშიც მის მიერ ჩადენილი და განხორციელებული ნებისმიერი ქმედება გარემოს დაცვისა და მოპოვების ნებისმიერ სფეროში კანონიერად ჩაითვლება. ამას თუ არა მკვლელობის ლიცენზიის დაკანონების, ლეგალიზაციის კანონი, სხვა არაფერი შეიძლება ერქვას. გარემოს დაცვის სფეროში განხორციელებული ქმედება რატომ შეიძლება გახდეს უამრავი ადამიანის სიკვდილის მიზეზი, ამას ახსნა-განმარტება ამ აუდიტორიაში მე მგონი არ სჭირდება.

აი ასეთ რეალობაში ვცხოვრობდით “ვარდების რევოლუციის” მოქმედებების შედეგების პირობებში, რომელიც გამოირჩეოდა იმიტირების ძალიან მაღალი უნარით, ცინიზმის უკიდურესი მაჩვენებლით, და მათ შორის მცდელობით, ყოველივე მიუღებელი ზოგადსაკაცობრიო თუ ქართული მენტალიტეტისთვის, დაკანონებული ყოფილიყო. მინდა შეგახსენოთ, რომ ჰიტლერისეულ გერმანიაში გზებიც უკეთესი იყო, ვიდრე საქართველოში აშენდა მიხეილ სააკაშვილი მმართველობის პირობებში, კანონმორჩილების მაჩვენებელიც კიდევ უფრო მაღალი იყო, მაგრამ ეს არ ნიშნავდა როგორც გერმანიის, ისე საქართველოს მოქალაქეების უსაფრთხოებას.

გოგი გვახარია - დისკუსიას გახსნილად ვაცხადებ. შეგიძლიათ დასვით კითხვები.

გიორგი ამაშუკელი, განათლების ეროვნული კავშირის თავმჯდომარე - რამდენიმე საკითხთან დაკავშირებით ჩემი აზრი მინდა მოგახსენოთ. ქალბატონმა მანანამ განაცხადა ადგილობრივი მმართველობის შესახებ, რომ იქ არის მცდელობები გამგეობების და საკრებულოების არაკანონიერი გზით შეცვლის შესახებ. ვეთანხმები, შეიძლება არაკანონიერი იყოს, მაგრამ მეორე მხრივ, თუკი ვაღიარებთ, რომ წინა ხელისუფლება ამ არჩევნებს აყალბებდა, საკრებულოები გაყალბებით აირჩა და დანიშვნებიც არასწორი ფორმით მოხდა, ცვლილებები აუცილებელია, თუმცა სამართლებრივი და კანონიერი გზით.

ბატონი გიორგის სმენისას ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა, როგორც ჩვენი პრეზიდენტის სმენის დროს მრჩება. უფრო მეტიც, ის ამბობს იმას, რასაც ყვარყვარე თუთაბერი ამბობდა, რომ იყო უკუნი, მოვიდა და გაანათა.

თხოვნა მაქვს ბატონ დავითთან, როგორც ხელისუფლების წარმომადგენელთან, უკვე დროა, საქართველოში ერთხელ და სამუდამოდ დამთავრდეს დანაშაულის ჩადენის შერჩენის სინდრომი. ამიტომ სამართლებრივი გზით უნდა გაგრძელდეს იმ პირთა არამარტო მხილება, არამედ პასუხისგებაში მიცემა, ვისაც მიუძღვის წვლილი

საქართველოს ნგრევაში. დაუსჯელობის სინდრომი ერთხელ და სამუდამოდ უნდა აღმოიფხვრას.

ალექსანდრე სახელაშვილი, “თავისუფალი დემოკრატები” - მადლობა ბიოლის ფონდს აქტუალურ თემებზე დისკუსიებისთვის. იმედი მაქვს “ვარდების რევოლუცია” საქართველოს ისტორიაში შევა, როგორც ბოლო რევოლუცია და იგი ამით იქნება ჩვენთვის საინტერესო.

ვეთანხმები აზრს, რომ “ვარდების რევოლუციის” შედეგად მოსულ ხელისუფლებას ჰქონდა შანსი ქვეყანა სწორი გზით წაეყვანა, თუმცა ალბათ მთავარი პრობლემა მაშინ გაჩნდა, როდესა ხელისუფლებამ იგრძნო, რომ მას არ შეეძლო არსებითი ძვრების განხორციელება და დაიწყო ფასადური პოლიტიკის კეთება. ერთი ხელით ფოჩიან კანფეტებს გვიჩვენებდა, მეორე ხელით კი სულ უფრო გვიჭერდა მარყუჟს და ყველას ერთად გვახრჩობდა. ამის შედეგი მივიღეთ 2012 წლის 1 ოქტომბერს.

ვერაფრით ჩავუთვლი ხელისუფლებას წარმატებად კონფლიქტების საკითხს. ზაფხულში ქართულ-აფხაზურ შეხვედრაზე ვიმყოფებოდი და ნამდვილად ვერ ჩავთვლი წარმატებად იმას, რომ იმისთვის რათა გვესაუბრა, არ უნდა შევხებოდით აფხაზეთის სტატუსის თემას. მათ გაგონებაც კი არ უნდათ იმისა, საქართველოს შემადგენლობაში რა სტატუსით შეიძლება იყვნენ. ამიტომ იმას, რომ ოკუპირებულები ვართ, წარმატებას ვერ მივიჩნევ, ობიექტურები უნდა ვიყოთ.

ჩემი აზრით ერთ-ერთი მთავარი პრობლემაა ის, რომ თითოეულმა მომხსენებელმა გადააჭარბა რეგლამენტს. საზოგადოებას გვაქვს მიდრეკილება მივითვისოთ უფრო მეტი, რაც გვერგება. ესეც ერთ-ერთი პრობლემაა.

დავით პატაშვილი, სოხუმის უნივერსიტეტის სტუდენტი - ბატონ გიორგისთან მაქვს კითხვა. როდესაც ნახსენები იყო ინტერვენცია, 2008 წლის ომი. სახელმწიფო აცხადებს საერთაშორისო არენაზე, რომ მისი პოლიტიკური მიზანი არის ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსში გაწევრიანება. ამ დროს სახელმწიფო ომში ერთვება. რამდენად მოახდინა საერთაშორისო არენაზე სახელმწიფოს პრესტიჟის აწევა თუ დაცემა, რა განვითარება პოვა ამ ყველაფერმა და საბოლოოდ რა შედეგებამდე მიგვიყვანს.

ბატონ დავითთანაც მაქვს კითხვა. წინა ხელისუფლების უდიდესი შეცდომა იყო სამოქალაქო საზოგადოების დემორალიზება. ის უგულებელყოფილი იყო, არავინ ითვალისწინებდა მის აზრს. შესაძლებელია თუ არა ამ შეცდომის გამოსწორება. რამდენად რეალურია სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობა შემდგომ პოლიტიკურ პროცესებში.

დავით არაბიძე, განათლების ეროვნული კავშირი - “ვარდების რევოლუცია” მხოლოდ მცირე ეპიზოდი იყო იმ თერთმეტწლიანი ბრძოლისა, რასა ქართველი ხალხის მოწინავე ნაწილი აწარმოებდა განსაკუთრებით საშიში რეციდივისტისა და ტირანის, ედუარდ შევარდნაძის წინააღმდეგ. “ვარდების რევოლუცია” რა თქმა უნდა ხალხის სოციალური დაკვეთა იყო, მაგრამ მის ბელადებს, სააკაშვილს, ჟვანიას, ბურჯანაძეს, ბარამიძეს, მერაბიშვილს, სულ სხვა პოლიტიკური მიზნები ჰქონდათ. ხალხს სურდა მოემორებინა ტირანი, რომელიც ჩადიოდა სოციალურ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ

დანაშაულებს, მაგრამ ბელადების მიზნები სხვა იყო. ასე რომ ნუ ვიტყვით, რომ მათ კეთილშობილური მიზნები ამოძრავებდათ და მერე გადაუხვიეს ამ მიზნებს.

შეიძლება ითქვას, რომ “თავისუფლების ინსტიტუტი” ნაციონალური რეჟიმის “ტვინის ტრესტი” იყო. მაინტერესებს მორალური პოლიტიკური პასუხისმგებლობა ეკისრება მას თუნდაც იმის გამო, რომ მიღებულ იქნა შრომის კოდექსი, რომლის გამოც ასობით ქართველი დაიღუპა და ათასობით დასახიჩრდა სამუშაო ადგილებზე.

ბატონო დავით, მიგაჩნიათ თუ არა აუცილებლად, დაახლოებით იგივე პოლიტიკურ-სამართლებრივი შეფასება მიეცეს, როგორც 2005 წელს მისცა პარლამენტმა 1991-92 წლების გადატრიალებას, დაგმო ის და უწოდა ანტიკონსტიტუციური შეიარაღებული სახელმწიფო გადატრიალება. მიგაჩნიათ თუ არა, რომ რეჟიმი სახელმწიფო ინსტიტუტებს იყენებდა რეპრესიისათვის ხალხის წინააღმდეგ და მისი დათრგუნვის მიზნით. სოციალურ რეპრესიებსაც ვგულისხმობ. მაჰათმა განდი ამბობდა, რომ ყველაზე დიდი სოციალური რეპრესია შიმშილი და უმუშევრობაა.

ქალბატონ მანანას მინდა ვკითხო, სად წავიდა „მოქკავშირი“, მისი ფინანსურ-მატერიალური ბაზა და მიგაჩნიათ თუ არა, რომ ედუარდ შევარდნაძე, რომელიც პირდაპირ მონაწილეობდა და იყო ორგანიზატორი და დამფინანსებელი ანტიკონსტიტუციური შეიარაღებული გადატრიალებისა, სახემწიფოსგან პენსიას კი არ უნდა იღებდეს, ციხის კამერაში უნდა იჯდეს და პასუხს აგებდეს ჩადენილ დანაშაულზე,

შეკითხვა ლაშა ჩარტიშვილთან - როგორ აფასებთ იმ ფაქტს, რომ ამ რეჟიმმა საქართველო აქცია ევროპის საბჭოს წევრი ქვეყნებიდან ერთადერთ ქვეყნად, სადაც არ არის შრომის უსაფრთხოების სისტემა.

ნინო დათაშვილი - მომხსენებლებმა ბევრი ისაუბრეს წინა ხელისუფლების პოზიტიურ თუ ნეგატიურ მხარეებზე, მაგრამ არ უხსენებიათ ხელისუფლების ის ტოტალური ფორმები, რომელთაც მთავრობა იყენებდა მანიფესტაციებისა და აქციების მონაწილეების მიმართ, მაგალითად 7 ნოემბერსა და 26 მაისს.

გოგი გვახარია - მე მაქვს შეკითხვა. კუკავას პარტიის [კახა კუკავა, პარტია „თავისუფალი საქართველოს“ თავმჯდომარე] შეხვედრა იყო რუსებთან. იქ ნათვამი იყო ფრაზა - “Девять лет жили в темно е”. ხელისუფლებ ის შეცვლის შემდეგ მუდმივად გვესმის, რომ ეს ცხრა წელი ჯოჯოხეთი იყო, თითქოს ყველა საშინელება “ვარდების რევოლუციიდან” დაწყებულიყოს. დღევანდელმა საუბარმაც იგივე შთაბეჭდილება დამიტოვა, თითქოს მანამდე პროგრესს განიცდიდა ჩვენი საზოგადოება და 2003 წლის 23 ნოემბრიდან დაიწყო დაცემა. ვთხოვდი ჩვენს მომხსენებლებს, განსაკუთრებით მათ, ვინც კრიტიკულები იყვნენ, რომ დღევანდელი გადასახედიდან ნუ შეხედავენ ისტორიას. მით უმეტეს, რომ 2003 წლის 23 ნოემბერს ისინი აქტიურად იყვნენ ჩართულები ამ პროცესებში, ქალბატონ მანანას არ ვგულისხმობ. ნუ დაგვარგავთ ისტორიციზმის განცდას, მიუხედავად იმისა, რომ დღევანდელი კონიუნქტურა ამას თითქოს მოითხოვს.

ლაშა ჩხარტიშვილი - ბოლო შენიშვნას ვერ მივიღებ, იმიტომ რომ საკმაოდ ბევრი ვისაუბრე შევარდნაძის მმართველობის უარყოფით მხარეებზე. “ნაციონალური მოძრაობის” ყველაზე დიდი დანაშაული სწორედ ის იყო, რომ მათ იმავე მიმართულებით განაგრძეს მუშაობა და გაცილებით დაამძიმეს სიტუაცია, მათ შორის

სასამართლოს დამოუკიდებლობის კუთხით, მედიის თავისუფლების კუთხით. ეს ეხება შეკრების და მანისფესტაციის თავისუფლებასაც. ამასთან, შერჩევითი სამართლიანობის პრინციპებიდან გამომდინარე ძალიან ბევრი დამნაშავე დაინდეს ქრთამის ან პირადი ნაცნობობის სანაცვლოდ. შესაბამისად, ვერაფერ ცუდს ვერ ვხედავ იმაში, რომ ვაკრიტიკებთ “ნაციონალურ მოძრაობას”. ამის გამო ნამდვილად არ დაგვეიწყნია შევარდნაძის მმართველობის პრობლემები. სწორედ იმიტომ ვიყავი ამ რევოლუციის მონაწილე, რომ ის არ მომწონდა, მაგრამ ნამდვილად არ მდომებია სიტუაცია კიდევ უფრო გაუარესებულიყო.

ბატონმა დავითმა შრომით უფლებებზე ისაუბრა. შრომითი უფლებების დაცვის თვალსაზრისით კატასტროფული ვითარება შეიქმნა. ამაში დიდი როლი კახა ბენდუქიძემ ითამაშა. წინა ხელისუფლებას უნდოდა მიმზიდველი ყოფილიყო ინვესტორებისთვის. ისინი კი ძირითადად რუსები იყვნენ. რუსული სახელმწიფო კაპიტალი იყო აქ ძირითადად ინვესტირებული. მიხეილ სააკაშვილის ოჯახთან ერთად ისინი ძალიან კარგად თანაცხოვრობდნენ ომის წინაც და ომის შემდეგაც და ძალიან დიდ შემოსავალს იღებდნენ მონური შრომის და საქართველოს ბუნებრივი რესურსების განადგურების ხარჯზე. ავიღოთ თუნდაც კაზრეთის მადნეული, სადაც მიხეილ სააკაშვილის ბიძის, თემურ ალასანიას, ყოფილი სუკის [საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტი] მაღალჩინოსნის მონაწილეობა ასე თუ ისე ცნობილია და იმედი მაქვს ეს საქმე ბოლომდე იქნება გამოძიებული. კობა ნაყოფიას მონაწილეობა დამტკიცებულია. ის მუშაობდა ამ კომპანიაში, ამასთან “ნაციონალური მოძრაობის” დეპუტატი და ხელისუფლებასთან ძალიან დაახლოებული პირი იყო. ის დაჯილდოვდა ღირსების ორდენით ალბათ კაზრეთელების და არამარტო მათი წარმატებული მოწამვლისა და საქართველოს რესურსების ხარჯზე გამდიდრების გამო. მიხეილ სააკაშვილის მონაწილეობა და ინტერესი აქაც მე მგონი კარგად ჩანდა და ალბათ კიდევ უფრო კარგად გაირკვევა ეს ყველაფერი. ეს ყველაფერი საბოლოოდ იქამდე მივიდა, რომ ალბათ გახსოვთ საგამომიებო გადაცემა “ანატომია”, სადაც გაირკვა, რომ ხელახალი გადაყიდვის შედეგად, რუსული მხარის შეცვლის შედეგად, რუსული მხარე წარმოდგენილი იქნა იმ კომპანიის მიერ, რომლის ერთ-ერთი დამფუძნებელი იყო ერთ-ერთი პეტერბურგული ბანკი, რომლის დამფუძნებელი და მეწილე თავის მხრივ ვლადიმერ პუტინიც [რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტი] კი გახლდათ. იქამდეც კი მივიდნენ, რომ პუტინს და სააკაშვილს საერთო ბიზნესი ჰქონდათ. საქართველოსში ბიზნესის განვითარება მათ უნდოდათ მონოპოლიზაციის პირობებში და ორი ძირითადი “შეღავათის” ხარჯზე: მონური შრომა და რესურსების დაუნდობელი ექსპლუატაცია.

“კმარა” დაშალეს შეგნებულად. იქ არ იყო ყველა ისეთი, როგორებიც არიან გიორგი და ხელისუფლების სხვა მეხოტბეები. იქ იყვნენ ღირსეული ადამიანებიც. ავიღოთ თუნდა ლუკა წულაძე. იყვნენ ადამიანები, რომლებიც ნაკლებად ჩანან საზოგადოებრივ ასპარეზზე, მაგრამ დარჩნენ იმ პრინციპების ერთგულები, რაც ამ ორგანიზაციას ჰქონდა დეკლარირებული. ეს ორგანიზაცია საკმაოდ ხელოვნური მეთოდებით შექმნეს. მე იქ მოვხვდი იმის გამო, რომ შევარდნაძის რეჟიმი იყო ჩემთვის მიუღებელი და პარტიულობას არასამთავრობო ორგანიზაციაში ყოფნა ვარჩიე. იმ ეტაპზეც ბევრი დისკუსია გვქონდა სხვადასხვა საკითხებზე, მაგრამ ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ “თავისუფლების ინსტიტუტმა” და “კმარამაც”, რომელიც ძალიან მალე შეგნებულად მოკლეს, როგორც ორგანიზაცია, მისი ასოცირება კვლევებით დადასტურებულ ყველაზე მიუღებელ ფიგურასთან, თეა თუთბერიძესთანაც

შეგნებულად მოხდა. ამ დროისთვის “კმარას” უკვე ბევრი წევრი იყო ხელისუფლებაში. მათ შორის ძალოვან სტრუქტურაში, ბაჩო ახალაია, ლაშა მაქაცარია, გიორგი ონიანი და სხვა ადამიანები, რომლებიც უამრავ დანაშაულთან არისან დრეს დაკავშირებულები. მაშინ როდესაც ცდილობდნენ ორგანიზაციის დაშლას, მის რიგით წევრებზე იყო ზეწოლა და ბევრი კონფლიქტი. ორგანიზაცია კი იმიტომ დაშალეს, რომ მას თეორიული საფრთხე არ შეექმნა ახალი ხელისუფლებისათვის და არ ყოფილიყო მისი მაკონტროლებელი. დახურეს მისი ვებგვერდიც, ოფისიც, და ზეწოლასაც ახორციელებდნენ მათზე, ვისთანაც გასდიოდათ. სხვათა შორის ბევრი შემოთავაზება მქონდა, რათა მიეღწიათ ჩემი გაჩუმებისთვის. ერთი წლის განმავლობაში სხვადასხვა თანამდებობებზე მქონდა შემოთავაზება. დავით მესხიშვილის დანიშვნამდე ქალაქ თბილისის სანიტარული ინსპექციის უფროსობას მთავაზობდნენ. ეს პროცესი 2004 წლის მაისიდან 2005 წლის აპრილამდე გაგრძელდა. ბოლო შემოთავაზება იყო სატყეო დეპარტამენტის ხელმძღვანელობა ან გარემოს დაცვის მინისტრის მოადგილეობა. ასე რომ პირადული განაწყენება მე არ მამომრავებდა. მე მქონდა პრობლემა პრინციპების გამო, იმის გამო, რომ კორუფცია კვლავ ყვაოდა, ოღონდ ფორმა შეიცვალა, ადამიანის უფლებები უფრო მეტი ინტენსივობით ირღვეოდა, მედიის უფლებებიც კიდევ უფრო ილახებოდა, კონსტიტუცია არჩევნებიდან რამდენიმე თვეში შეიცვალა და კიდევ უფრო ავტორიტარული ხასიათის გახდა. ამას ემატება პოლიტიკური დაპატიმრებები, მშვიდობიან მანიფესტაციებთან ბრძოლა.

“შრომის კოდექსს” მე მონობის კოდექსს ვუწოდებ. მან საქართველოში მონობა დააკანონა. დაქირავებულ პირს უფლება არ ჰქონია. გასაგებია, რომ “ნაციონალური მოძრაობა” შესაძლოა ცდილობდეს თავისი ინტერესები გაატაროს იმ პროცესებში, რომლებიც დაიწყო - გაფიცვებში, აქციებში, მაგრამ ამ პროცესების მიეზი სწორედ მათი ქმედებებია. დღეს მათ თავი თავისუფლად იგრძნეს და საკუთარი უფლებების დაცვას ცდილობენ. გასაგებია, რომამის მანიპულირების საშუალება “ნაციონალურ მოძრაობას” არ უნდა მიეცეს. საკუთარი დანაშაულის გამო აღშფოთებული ადამიანების გვერდით არც შეიძლება აღმოჩნდნენ. მაგრამ იმ ადამიანებს აქვთ საკუთარი უფლებების დაცვის უფლება, თუმცა უნდა გაითვალისწინონ დროითი ჩარჩოები, რომელი საჭიროა თუნდაც იმის გასარკვევად, ახალი ხელისუფლება აპირებს თუ არა მათი პრობლემების მოგვარებას.

გარემოვაჭრეების მაგალითს მოვიყვან. მათი აყრა მათ შეგნებულად დაიწყო მაშინ, როდესაც გაუჭირდათ. ბაჩო ახალაიას დაჭერის დღეს დაიწყო იმ გარემოვაჭრეების აყრა ქუჩებიდან, რომლებსაც დროებით მისცეს ვაჭრობის უფლება წინასაარჩევნოდ, 20 სექტემბრიდან [2012 წლის]. 6 ნოემბრამდე მათ არ ეხებოდნენ, მათ პრობლემას ინახავდნენ იმ პერიოდისათვის, როცა გაუჭირდებოდათ, რომ დაპირისპირება შეეტანათ საზოგადოებაში და აქცენტი ამ თემაზე გადაეტანათ. მე ვმუშაობ გარემოვაჭრეებთან, როგორც უფლებადამცველი. კიდევ ერთხელ გადავაგზავნე ორი აქტის პროექტი, ერთი პარლამენტში, მეორე - თბილისის საკრებულოში, რათა ძველი ხელისუფლების წარმომადგენლებით დაკომპლექტებული საკრებულოსთვის და ახალი უმრავლესობით დაკომპლექტებული პარლამენტისთვის შემეთავაზებინა ამ პრობლემის ცივილიზებული მეთოდებით მოგვარების გზა. მთელ მსოფლიოში არსებობს გარევაჭრობა. თეთრი სახლის კუთხეშიც კია გარემოვაჭრე, მაგრამ მას აქვს რეგულირებადი ფორმა და არა ისეთი, როგორც ძველ ხელისუფლებას აწყობდა.

გიორგი მელაძე - ჩვენი დღევანდელი დისკუსია ფრაგმენტულობისთვის არის განწირული, იმიტომ რომ თემა ძალიან დიდია და თითოეულ ჩვენგანს იმ პრიორიტეტებზე და იმ სიჩქარით მოუწია ლაპარაკი, როგორც ეს გამოუვიდა. კონფლიქტების თემა, რომელზეც დაისვა შეკითხვა, გაცილებით ღრმა თემაა. მოკლედ ის შემოიძლია გითხრათ, რომ პოლიტიკურად და უსაფრთხოების თვალსაზრისით ამან შექმნა არასტაბილურობის შეგრძნება პარტნიორებთან და ბევრი რამ გაართულა.

მე მხოლოდ შედეგებზე ვსაუბრობდი, ჩემი მიზანი არ ყოფილა მიღწევებზე მესაუბრა. იმ მოცემულობებზე ვსაუბრობდი, რაც გვაქვს ამ პერიოდში. ერთ-ერთი ძირითადი მოცემულობაა “ოკუპაციის” შეტანა ტერმინოლოგიაში და დოკუმენტებში.

დავით ზურაბიშვილი - შევეცდები მოკლედ ვუპასუხო შეკითხვებს და ნაკლებად ვეკამათო გამომსვლელებს, თუმცა ბევრი რამ იყო ისეთი, რაზეც ვისურვებდი რეაგირებას. ერთ-ერთი შეკითხვა ეხებოდა დანაშაულის შერჩენის თემას და დაუსჯელობის სინდრომის მოსპობას საქართველოში. ვეთანხმები ყველას, ვინც ამბობს, რომ დამნაშავე უნდა დაისაჯოს და დაუსჯელობის სინდრომი არ უნდა დამკვიდრდეს ქვეყანაში, მაგრამ როდესაც პოსტსაბჭოთა რეალობაში ხდება ხელისუფლების ცვლა, აქ ჩემი აზრით ძალიან მნიშვნელოვანია ის, რომ დამნაშავეთა დასჯამდე ძალიან ბევრი უსამართლობაა დაგროვილი, მით უმეტეს, რომ წინა ხელისუფლებას სულ არ ჰქონია იმის განცდა, რომ 2012 წელს აღარ იქნებოდა ხელისუფლებაში. ამიტომ ბევრი რამ გამომწვევადაც კი კეთდებოდა. მაგრამ მე ვფიქრობ, თუ გვინდა სიტუაციის შეცვლა და ნორმალურ ქვეყანაში ცხოვრება, რა თქმა უნდა დამნაშავე უნდა დაისაჯოს, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გადაიხარდოს ეს პოლიტიკურ ანგარიშსწორებაში და ასეთი ტიპის რევანშში. თუ აქეთ გადავიხრებით, და ფორმალურად შეიძლება ბევრი მიზეზი ვნახოთ საიმისოდ, რომ მასიური დაპატიმრებები განავხორციელოთ. მაგრამ თუ აქეთკენ გადავიხრებით, ეს აუცილებლად გადავა ანგარიშსწორებაში და საბოლოო ჯამში ისევ ძალიან ცუდ შედეგამდე მივალთ. ეს ყველაფერი უნდა მოხდეს თანდათანობით, თანმიმდევრულად, ეჭვიშეშლილი და მყარად გამაგრებული მტკიცებულებებით, და არა ისე, როგორც ხდებოდა “ვარდების რევოლუციის” მერე. მე მომხრე ვარ გზის, როდესაც არც დასჯის მხრივ არის გადახრა და არც ზედმეტი პატიების მხრივ. მაგრამ თუ მაინცდამაინც ამ ორ გადახრას შორის არის არჩევანი, უფრო მეტად მეშინია პოლიტიკური ანგარიშსწორების, ვიდრე იმისი, რომ ვიღაც დაუსჯელი დარჩება. თუმცა, ვიმეორებ, მომხრე ვარ იმისი, რომ ყველა დამნაშავემ აუცილებლად აგოს პასუხი. ერთ დღეს შეიძლება ორასი კაცი აღმოჩნდეს დასაჭერი, მაგრამ საკმარისია ერთ დღეს ორასი დაიჭირო, საზოგადოებაში ამან ისეთი ტალღები შეიძლება ააგოროს, მეზობელი მეზობელს მიუვარდეს, ასეთი რაღაცები მოხდება და მერე ამის გაჩერება ძალიან ძნელი იქნება. აქ აქცენტებზეა საუბარია. რა არის მთავარი, დავსაჯოთ თუ ქვეყანა შევცვალოთ? დაჭერები და რეპრესიები რომ არ მინდოდა, იმიტომ ვიყავი ამ ხელისუფლებასთან ოპოზიციაში, მეც იგივეს კეთებას ხომ არ დავიწყებ.

რამდენად იქნება ჩართული სამოქალაქო საზოგადოება პროცესებში, ეს დიდწილად თვითონ სამოქალაქო საზოგადოებაზეა დამოკიდებული. სამოქალაქო საზოგადოება, არასამთავრობო სექტორი, თავისუფალი მასმედია შეიძლება ითქვას, რომ წინასწარჩვენო პერიოდში მოკავშირე იყო პოლიტიკური ოპოზიციისა. მანამდეც, ფოტოგრაფების საქმე იყო თუ დაყადაღებების, ყოველთვის სერიოზული მოკავშირე იყო. ამ დარღვევებმა საერთაშორისო რეზონანსი რომ შეიძინა, სამოქალაქო საზოგადოებამ ამაშიც დიდი როლი ითამაშა. ახლა ჩვენ უკვე ოპონირების რეჟიმში

უნდა გადავიდეთ. ხელისუფლებასთან სამოქალაქო საზოგადოება ოპონირების რეჟიმშია, თანამშრომლობისაც და ოპონირებისაც. რა თქმა უნდა ეს ხელისუფლებაზეც არის დამოკიდებული, იმიტომ რომ ნებისმიერი ხელისუფლება, თუ მიეცემა ამის საშუალება, ხელისუფლების ბუნებაა, რაც უფრო ნაკლებად აკრიტიკებენ, უფრო კარგი და კომფორტულია მისთვის. იმედს იმისას, რომ ეს ასე არ მოხდება, მაძლევს არამართოს, რომ სამოქალაქო საზოგადოება ძლიერია, არამედ ვიცი რა განწყობაა დღევანდელი ხელისუფლების ყველაზე მაღალ ეშელონებში და იმ ხალხში, ვინც რეალურად განსაზღვრავს დღეს პოლიტიკას. ასევე მნიშვნელოვანია ის, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობაც, ამერიკის შეერთებული შტატები, ევროკავშირის ქვეყნები, საელჩოები, გაცილებით უფრო კრიტიკულები არიან და გაფაციცებით უყურებენ ყველა დარღვევას, ვიდრე 2003-2004 წლებში. კარგად მახსოვს, მაშინ პირდაპირ ამბობდნენ, რომ ჩვენთან უკვე მოვიდნენ დემოკრატები ხელისუფლებაში და რაღაც გვინდა უფლებადაცვითი ორგანიზაციები. სერიოზული ლაპარაკი იყო გრანტების შეწყვეტაზეც კი. შეწყდა კიდევ ერთი პერიოდი. თუ ხელისუფლებასთან არ იყავი კოოპერაციაში, ვერაფერს მიიღებდი. ახლა ეს კარგია, რომ აღარ არის, იმიტომ რომ, როგორც გითხარით, ყველაზე სერიოზული პრობლემა, რაც გვაქვს, ის არის, რომ მთავრობას გადმოგვეცა ძალიან დიდი ძალაუფლების ბერკეტები. რაც დაგვხვდა არსებული კანონმდებლობის სახით, ბატონმა გიორგიმ თქვა, რომ ბევრჯერ შეიცვალა სისხლის სამართლის კოდექსი, დაგიდასტურებთ, რომ მართლა ასე იყო. უფრო მეტს გეტყვით, როდესაც პარლამენტის წევრი გახლდით [2004-2008 წლების მოწვევის საქართველოს პარლამენტის წევრი], არ მახსოვს სხდომა, ერთი-ორი შესწორება მაინც არ შესულიყო ამ კანონში. კვირაში ხუთი შესწორება შედიოდა. ეს კანონი, დარწმუნებული ვარ, დღეს არავინ იცის. მაგრამ საბოლოო ჯამში ამან ისეთი სახე მიიღო, რომ აღმასრულებელ ხელისუფლებას აქვს გადასარევი ბერკეტები, რაც უნდა, ის გააკეთოს. ეს ეხება შრომის კოდექსსაც. ეს ქვეყნისთვის არ არის კარგი. ვფიქრობ, სწორედ სხვადასხვა ფაქტორების ერთობლიობა იქით წაგვიყვანს, რომ თანდათანობით წავალთ წინ და რეალურად გადავდგამთ ნაბიჯებს დემოკრატიული ინსტიტუტების ჩამოყალიბებისკენ. ამ პროცესში სამოქალაქო საზოგადოებაც მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს.

“თავისუფლების ინსტიტუტის” პასუხისმგებლობაზე იყო ლაპარაკი. ამაზე საუბარი მე უფრო მეკუთვნის, იმიტომ რომ გიორგი რომ “თავისუფლების ინსტიტუტში” მოვიდა, მე იქ უკვე შვიდი წელი ვიყავი. მე ამ ორგანიზაციის დამფუძნებელიც გახლდით და გამგეობის წევრიც და მიმაჩნია, რომ “ვარდების რევოლუციამდე” ძალიან სერიოზული როლი შეასრულა ადამიანის უფლებების დაცვის საქმეში. რევოლუციის მერეც, გაცილებით მეტია ლეგენდა, სიმართლე რომ გითხრათ ამ ორგანიზაციაზე ვიდრე რეალობა. თუმცა 2003-დან 2007 წლამდე ამ ინსტიტუტიდან გამოსული პოლიტიკური ლიდერების გავლენა საკმაოდ დიდი იყო. ქვეყანაში იმ დროს მიმდინარე პროცესებზე ამ ხალხს სერიოზული პასუხისმგებლობა ადევს. 2007 წლის ნოემბრის დღეებამდე მათი გავლენა სერიოზული იყო. ნოემბრის შემდეგ მათი გავლენა ბევრად შემცირდა. ჩაითვალა, რომ ეს ინსტიტუტი არაპოპულარული იყო. ამას მოყვა ის, რომ გიგა ბოკერიას [საქართველოს ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივანი] აღარ აჩენდნენ ტელევიზიით. შეცვალეს კახა ლომია და განათლების სამინისტროში სხვა ხალხი მიიყვანეს.

საუბარი იყო სააკაშვილის რეჟიმის შეფასებაზე. პირადად ჩემთვის ეს იყო ტიპური ავტორიტარული რეჟიმი, რომელსაც პრეტენზია ჰქონდა გაეკონტროლებინა ჩვენი ცხოვრების აბსოლუტურად ყველა სფერო. უამრავი დანაშაული იქნა ჩადენილი,

პასუხისმგებლობა დიდია, თუმცა ამას არ გავაიგივებდი 1991-92 წლების გამოცდილებასთან. სხვა მოცემულობა იყო 2003-დან 2007 წლის ჩათვლით. ამის შემდეგ გაცილებით უფრო დამძიმდა სიტუაცია. გაძლიერდა პოლიციის ტოტალური კონტროლი. 2007 წლის 7 ნოემბერი იყო სერიოზული გარდამტეხი. ეს იყო სიტუაცია, როდესაც ხელისუფლებას უნდა გამოეტანა სწორი დასკვნები არსებული რეალობიდან. იმ დროს უკვე იყო მესიჯი საზოგადოებიდან, რომ ქვეყანაში ერთპიროვნული მმართველობა დასრულებულია. ხელისუფლებას უარი უნდა ეთქვა ერთპიროვნულ მმართველობაზე და როგორც მინიმუმ, გაეყო ძალაუფლება იმდროინდელი ოპოზიციისთვის, წასულიყო დემოკრატიულ რეფორმებზე, მაგრამ ეს მოითხოვდა ვიღაცების დასჯას და დაპატიმრებას, მათ შორის მაღალი თანამდებობის პირების გათავისუფლებას დაკავებული თანამდებობიდან. მაგრამ ეს შანსი არ იქნა გამოყენებული და ძალიან არასწორი დასკვნები იქნა გამოტანილი იმ ყველაფრიდან. ჩაითვალა, რომ ეს იყო ლამის ავტონისპექტორების და ყოფილი კორუმპირებული მებაჟეების რევანში, რომელიც მოაწყო ბადრი პატარკაციშვილმა თავისი მილიონებით. ამის შემდეგ რეჟიმი უფრო გამკარდა. ამას მოჰყვა კატასტროფული შედეგების მქონე აგვისტოს ომი, რის შემდეგაც ხელისუფლება უკვე საბოლოოდ წავიდა ძალაუფლების შენარჩუნებისკენ და პოპულისტური, ვირტუალური ქვეყნის მშენებლობისკენ. მასმედიის კონტროლიც ამის შემდეგ მკვეთრად გაძლიერდა. მახსოვს, სახელისუფლებო “რუსთავი2-ზე” გამოვდიოდი დებატებში. გაცილებით მეტი თავისუფლება იყო 2006 წლის “რუსთავი2“-ზე, 2008 წლის შემდგომ პერიოდთან შედარებით. საზოგადოებრივ მაუწყებელზე, 2005-2006 წლებში კვირა არ გავიდოდა, დებატებში არ მიმელო მონაწილეობა. ასე რომ ეს რეჟიმი თავიდანვე დანაშაულებრივი არ ყოფილა. მოხდა სისტემის ტრანსფორმაცია და დანაშაულებრივ რეჟიმად ჩამოყალიბება. ბოლო ხანებში ეს იყო ტიპური დანაშაულებრივი რეჟიმი რომლის ერთადერთი მიზანიც ხელისუფლებაში ყოფნა იყო. მაგრამ რეჟიმის გასამართლების მომხრე არ ვარ, მე ვარ კონკრეტული ადამიანების პასუხისმგებლობის მომხრე.

მანანა ნაჭყებია - მე არ ვიცი კითხვა მოქკავშირის ქონებასთან დაკავშირებით რატომ დაისვა ჩემი მისამართით. მოქკავშირთან კავშირი არასდროს მქონია. არც ლაშას დავეთანხმები, რომ “ახალი მემარჯვენეები” მოქკავშირის წიაღიდან მოდიან. არასოდეს ყოფილან მისი წევრები, მხოლოდ გავიდნენ მისი სიით. ასე რომ სად წავიდა “მოქალაქეთა კავშირის” ქონება, ამის შესახებ ვერაფერს ვეტყვით.

ედუარდ შევარდნაძის მიმართ, ჩემი აზრით თავის დროზე უნდა მიღებულიყო ზომები და უნდა დასჯილიყო. დღეს, ამდენი წლის მერე და ამ ასაკში მორალურად რამდენად სწორი იქნება მისი დასჯა, ვერ ვეტყვით. დღეს ეს თემა ნაკლებად აქტუალური მგონია, თუმცა მაშინ მიმაჩნდა, რომ ძალიან აქტუალური იყო, მაგრამ წინა ხელისუფლებამ ეს არ გააკეთა.

ბატონ გოგის კითხვასაც ვუპასუხებ. ჩვენ არც იმ პერიოდს ვტოვებთ კრიტიკის გარეშე. არათუ მმართველობა, ჩემი აზრით, შევარდნაძის მიერ განხორციელებული არამმართველობა იყო ძალიან დიდი დანაშაული. ის არ მართავდა ქვეყანას, მას ამყაყებდა და ჭაობში ამყოფებდა, რაც არანაკლებ დიდი დანაშაულია, ვიდრე სააკაშვილის ჰიპერაქტიური მმართველობა.

რაც შეეხება ადგილობრივ თვითმმართველობას, თქვენ ბრძანეთ, რომ ეს ადამიანები თავის დროზე არჩევნების გაყალბების შედეგად მოვიდნენ და იქ ამიტომ აღარ უნდა ისხდნენ. ვერ ვეტყვით. ბატონი დავითი დამეთანხმება, ადგილობრივი

თვაითმმართველობის არჩევნებში ერთ ალიანსში ვიყავით. ბატონმა ირაკლი ალასანიამ არჩევნების მეორე დღეს გიგი უგულავას მიულოცა გამარჯვება და აუთხრა” რომ ეს იყო სამართლიან არჩევნებში გამარჯვება. მოდიოდნენ და ხაზავდნენ 5 ნომერს. შეიძლება ამ ხელისუფლების დანაშაული იყო ის, რომ ხალხი დაშინებული იყო და ამიტომ ხაზავდნენ ხუთიანს, მაგრამ მაშინ ვერცერთი ფაქტი ვერ მოვუძებნეთ და ამიტომ გახდა ირაკლი ალასანია იძულებული, მიელოცა უგულავასთვის გამარჯვება.

დავით ზურაბიშვილი - სამართლიანი არჩევნები იყო, არ უთქვამს.

მანანა ნაჭყებია - ეს არ უთქვამს, მაგრამ მიულოცა და აუთხრა, რომ მან გაიმარჯვა არჩევნებში. მაშინ შეეძლო არ მიელოცა და ეთქვა, რომ ტოტალურად გაყალბდა არჩევნები და არ გაუმარჯვია. ვაღიაროთ, რომ ასე იყო. ჩვენ მაშინ სამხილი არ გვქონია. ამიტომ იმის თქმა, რომ ეს არჩევნები გაყალბებული იყო და ეს ადამიანები უნდა წავიდნენ, ვფიქრობ, შეცდომაა და არ მინდა, რომ იგივე შეცდომა დავუშვათ.

ლაშა ჩემი ახალგაზრდა მეგობარია და მინდა ვუთხრა, რომ ასე არ შეიძლება, რომ ვიღაცას უჭერ მხარს, მერე რაღაც ისე აღარ ხდება, როგორც გეგონა.

ლაშა ჩხარტიშვილი - არ მინდოდა ამ თემაზე ლაპარაკი, მაგრამ ვიღაცას თუ კორუფციული ინტერესები ჰქონდა, ჩემი პრობლემა ეს ნაკლებად არის. “ალდაგს” ვგულისხმობ.

მანანა ნაჭყებია - ვფიქრობ, ამ მითების დროც უნდა დამთავრდეს. “ალდაგი” 1999 წლიდან არსებობდა. ის არ ყოფილა მონოპოლისტი. “ალდაგის” პირობებში უამრავი კომპანია აღმოცენდა. გირჩევთ, ასეთ კატეგორიულობას თავი დავანებოთ. მე უფრო მომწონს ბატონი დავითის ფრთხილი ოპტიმიზმი, რომელიც აცხადებს, რომ ერთი კაცის მმართველობა რა თქმა უნდა არის სერიოზული საფრთხე. მე მგონია ამ გზით წასვლა სჯობია კატეგორიულ განცხადებებს. ხოლო იმისათვის, რომ ერთხელ და სამუდამოდ წერტილი დაესვას ამ თემას, გთავაზობთ გამოვიძიოთ “ალდაგის” საქმე. ამიტომ მიმაჩნია, რომ ქვეყნისთვის უკეთესი იქნება, თუ მოვითმენთ და თუნდაც არ მოგვწონდეს ადგილობრივი თვითმმართველობები, დაველოდებით ახალ არჩევნებს. ასევე მიმაჩნია, რომ ყველაზე სერიოზული გამოწვევა ამ ქვეყნის წინაშე მისი დამოუკიდებლობის წლებში იყო მისი ერთპარტიულობა. იმ უკონტროლობამ, რომელშიც იმყოფებოდა “ნაციონალური მოძრაობა”, წარმოშვა მიხეილ სააკაშვილი, როგორც მონსტრი. ვეთანხმები ბატონ დავითს, რომ არ ეგონა, რომ მიხეილ სააკაშვილი ასეთი იქნებოდა. შეიძლება თავიდან არც იყო, მაგრამ იმ უკონტროლობამ წარმოშვა ეს ადამიანიც და ის რეჟიმიც იმ მონსტრად, როგორც მივიღეთ. ამიტომ მინდა კიდევ ერთხელ გავაფრთხილო საზოგადოება, სამოქალაქო საზოგადოების როლი ძალიან დიდია. იმაშიც დავეთანხმები ბატონ დავითს, რომ დღეს სამოქალაქო საზოგადოება არ არის იმგვარად განწყობილი, რომ ვინმეს იმდენი უთმინს და აპატიოს, რამდენიც მიხეილ სააკაშვილს აპატია და არც უნდა აპატიოს. მაგრამ ერთი, რაც ჩვენს საზოგადოებაში სამწუხაროდ არის გამჯდარი, როგორც სტერეოტიპი, რაც იყო “ახალი მემრჯვენების” მიმართაც. თუ მხარს არ ვუჭერდით მიხეილ სააკაშვილს, ითვლებოდა, რომ მხარს ვუჭერდით ედუარდ შევარდნაძეს. თუ მკითხავთ, რომელი უფრო არ მომწონდა და რომელს უფრო დიდ უბედურებად ვთვლიდი ქვეყნის წინაშე, გამიჭირდება პასუხის გაცემა. ალბათ ორივეს. იმის თქმა, რომ იმიტომ შევედით

პარლამენტში, რომ შევარდნაძე გვინდოდა, ძალიან დიდი შეცდომაა. და დღესაც თუ ბიძინა ივანიშვილის მიმართ გაისმება კრიტიკა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ის ვინც მას აკრიტიკებს, აუცილებლად სააკაშვილის მომხრეა. თავი უნდა დავაღწიოთ ამ სტერეოტიპს. ვიყოთ ჩვენი ხელისუფლების კონსტრუქციული ოპონენტები და ნუ ვიქნებით ჩვენი ქვეყნის ოპონენტები. ყველაზე ძალიან რაც არ მომწონს ამ სიტუაციაში, ის არის, რომ ხელისუფლებას “ქართული ოცნება” და ოპოზიცია - “ნაციონალური მოძრაობა”, რომელმაც შემდეგში შეიძლება გაიმარჯვოს. მე არ მომწონს, რომ “ნაციონალურ მოძრაობას” აქვს შემდგომში გამარჯვების პერსპექტივა. მიმაჩნია, რომ უნდა შეიქმნას ოპოზიცია, ოღონდ მას ნუ დავარქმევთ ოპოზიციას ივანიშვილის და “ქართული ოცნების” წინააღმდეგ. ამას დავარქვათ ოპოზიცია, რომელიც იბრძვის თავის ქვეყნის ინტერესებისთვის. ეს შეცდომა აღარ უნდა დავუშვათ.

ლაშა ჩხარტიშვილი - პასუხი ყველას უნდა მოეთხოვოს. შევარდნაძე ასაკიდან გამომდინარე შეიძლება საკანში არ აღმოჩნდეს, მაგრამ მისი გასამართლება, ვფიქრობ, საჭიროა. არსებობს სასჯელის აღსრულების სხვადასხვა მეთოდი და სათანადო მეთოდის შერჩევა არავის გაუჭირდება.

რაც შეეხება საზოგადოების მონაწილეობას პროცესებში, ამ მხრივ მეც ვფიქრობ, რომ გარკვეული პრობლემები არის. და ომბუდსმენტთან დაკავშირებულ საკითხზე, რომ არ ჩამოთვალათ, რომ ყველაფერში ვეთანხმები და ვაქებ “ქართულ ოცნებას”, ამ მხრივ მე დავინახე პრობლემები. იმედია საზოგადოება უფრო აქტიური იქნება და უფრო მეტად დაიცავს თავის უფლებებს და თავის ქვეყნის ინტერესებს.

გოგი გვახარია - დიდი მადლობა. დავასრულოთ დისკუსია.